

Muotoilualan työmarkkinat 2014

Raportti toimialan työelämän
kysymyksistä tilastoaineistojen valossa

ornamo

Muotoilualan työmarkkinat 2014

Raportti toimialan työelämän
kysymyksistä tilastoaineistojen valossa

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo on muotoilualan asiantuntija- ja vaikuttajajärjestö. Ornamo edustaa yli 2 300 koulutettua muotoilijaa, suunnittelijaa sekä taide-teollista taiteilijaa ammattimaisessa toiminnassa. Noin neljännes Ornamon jäsenistä tekee taiteellista työtä ja kolme neljäsosa muotoilutyötä. Järjestön jäsenet työskentelevät teollisen muotoilun, tekstiili-, vaatetus- ja huonekalusuunnittelun, sisustusarkkitehtuurin, immateriaalisen suunnittelun, digitaalisten sisältöjen, käyttöliittymien, pakkaussuunnittelun sekä palvelumuotoilun, pelisuunnittelun, taidekäsityön ja taiteen aloilla.

Muotoilualan työmarkkinat 2014

Raportti toimialan työelämän kysymyksistä tilastoaineistojen valossa

Kirjoittaja **Pekka Lith, Lith Consulting Group**

Julkaisija **Teollisuustaitteen Liitto Ornamo**

Taitto **Minna Borg**

Typografia **Helvetica Neue LT, Sentinel**

ISSN 2342-9577

Sisältö

7	1	Alkusanat
8	2	Jäsenkunnan profiili ja työmarkkina-asema
9	2.1	Kyselyyn vastanneiden perustiedot
11	2.2	Työmarkkina-asema
14	2.3	Työllisyystilanne ja työpaikan pysyvyys
16	3	Palkat ja yritysten työvoimakustannukset
17	3.1	Palkansaajien ansiotaso
19	3.2	Ansiot ja koulutustaso
	3.3	Palkat ja työvoimakustannukset alan KIBS-yrityksissä
21	3.4	Ansiotason kehitys ja toimentilon turvaaminen
24	4	Työelämän kysymyksiä
25	4.1	Osaamisen kehittäminen ja koulutus
26	4.2	Työnantajien toiminta ja työtyytyväisyys
28	5	Toiminta yrittäjänä
29	5.1	Päätoiminen yrittäjyys
33	5.2	Sivutoiminen yrittäjä
36	6	Toiminta freelancerina
40	7	Toiminta taiteilijana
44		Yhteenveto
46		Lähteitä

1 Alkusanat

Oheinen raportti on tiivistelmä Teollisuustaitteen Liitto Ornamon vuonna 2014 tekemän palkka- ja palkkiokyselyjen keskeisistä tuloksista.¹ Raportti on jaettu seitsemään osioon, joissa käsitellään liiton jäsenkunnan profilia ja työmarkkina-asemaa, muotoilualan palkansaajien ansiotasoa, työtyytyväisyyttä, koulutusta ja osaamisen kehittämistä. Valtaosa liiton jäsenistöstä ja kyselyyn vastanneista toimii palkansaajina, mutta raportissa on käsitelty erikseen toimimista pää- ja sivutoimisena muotoilualan yrittäjänä ja freelancerina ilman yritystä sekä taiteilijana.

Kyselytutkimusta täydentävät Tilastokeskuksen työvoimatutkimus ja erityisesti palkkarakennetilasto, josta on saatavilla palkkatilastoja määrätystä muotoilualan ammateista.² Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteristä ja työ- ja elinkeinoministeriön Toimiala Online -palvelusta on tuotettu tietoja muotoilualan suunnittelupalveluja tarjoavien yritysten (*KIBS -yritysten*)³ palkkojen kehityksestä ja työvoimakustannusten osuudesta yritysten liiketoiminnassa. Raportin on laatinut tutkija Pekka Lith. Ornamossa yhteys-henkilönä on toiminut toiminnanjohtaja Salla Heinänen ja asiantuntija Janita Korva.

1 Kysely suoritettiin marras-joulukuussa 2014. Määräaikaan mennessä kyselyyn vastasi 461 henkilöä. Kysely toimitettiin noin 2 501 henkilölle, joten vastausprosentiksi muodostui 19. Kysymyskohtaisten vastaajien määrä vaihtelee.

2 Muotoilualan ammatteja ovat virallisen ammattiluokituksen mukaan tuote- ja vaatesuunnittelijat, graafiset ja multimediasuunnittelijat, sisustussuunnittelijat ja käsi-työtuotteiden valmistajat. Ammattiluokituksen mukaisia palkkatilastoja täydentävät henkilöiden koulutusasteen mukaiset palkkatilastot, joita on saatavilla artesaanien, artemien sekä käsi- ja taideteollisuuden ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon sekä kuvataiteen perustutkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden henkilöiden osalta.

3 KIBS-yrityksiä ovat virallisen EU:n toimialaluokituksen (Nace) mukaan graafisen muotoilun, sisustussuunnittelun ja teollisen muotoilun yritykset.

2 Jäsenkunnan profiili ja työmarkkina-asema

Muotoilualalla suhtaudutaan aika luottavaisesti tulevaisuuteen, sillä kaksi kolmasosaa alan ammattilaisista piti työpaikkansa säilymistä täysin tai melko varmana. Tämä käy ilmi Ornamon vuoden 2014 työmarkkinakyselystä, jossa selvitettiin liiton jäsenten työmarkkina-asemaa, ansiotuloja ja muita työelämän kysymyksiä. Liiton kyselyyn vastanneista 50 prosenttia työskenteli päätoimisesti palkansaajina ja kolmannes yrittäjinä. Heidän väliinsä jäävät ei-arvonlisäverollista toimintaa harjoittavat itsenäiset freelancerit ja taiteilijat. Osalla palkansaajista on myös sivu- ja osa-aikaista yritystoimintaa.

Liiton kyselyyn osallistuneet ovat varsin kokenutta väkeä, sillä 60 prosenttia oli toiminut ammatissaan yli kymmenen vuotta. He ovat myös varsin työpaikkauskollisia. Vain joka kymmenes oli vaihtanut työpaikkaa kolmen viime vuoden aikana, jos ensimmäisessä työpaikassaan työskenteleviä ei oteta lukuun.

2.1 Kyselyyn vastanneiden perustiedot

Teollisuustaitteen Liitto Ornamon vuoden 2014 työmarkkinakyselyyn vastasi määrääkoihin mennessä 461 henkilöä⁴. Lähes 80 prosenttia kyselyyn vastanneista kuuluu myös muihin muotoilualan jäsenjärjestöihin ja organisaatioihin, joita ovat Sisustusarkkitehdit SIO, Teolliset muotoilijat TKO, Tekstiilitaiteilijat TEXO, Muotitaiteilijat MTO sekä Taiteilijat O. Osa vastanneista kuului useampaan kuin yhteen jäsenorganisaatioon. Eniten vastanneita (28 %) kuului SIO:n jäsenistöön. Kysely lähetettiin myös Suomen Kuvanveistäjäliiton jäsenille, joita vastanneista oli joka kymmenes.

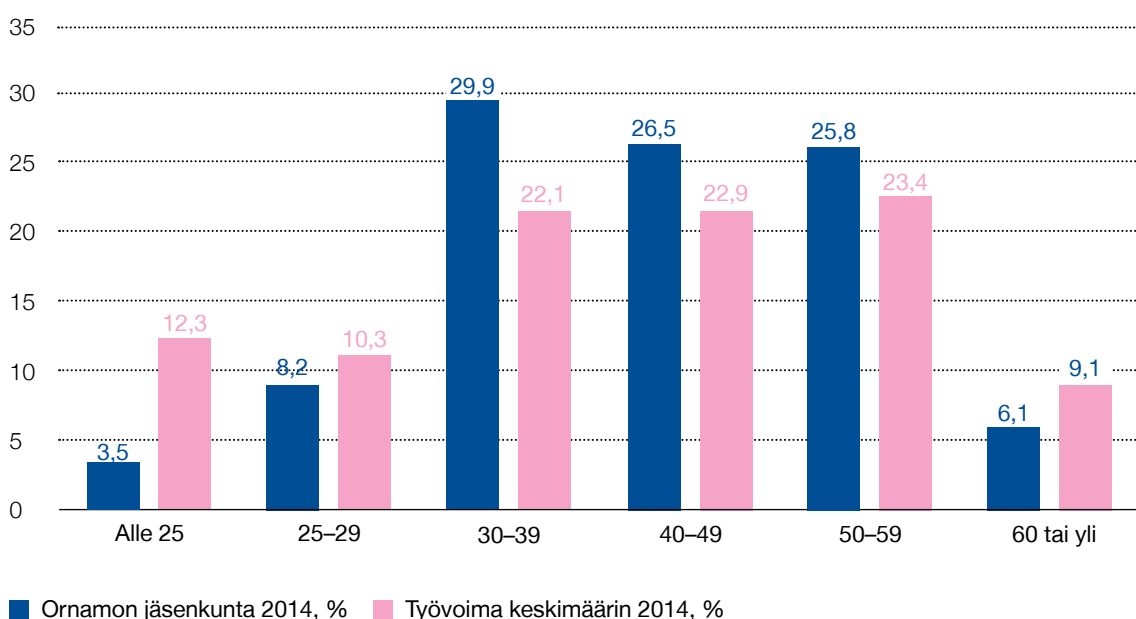
Kyselyyn vastanneiden ensisijainen ammattinimike oli sisustusarkkitehti. Sisustusarkkitehtien merkitys korostuu siksi, että kolme vastannutta kymmenestä oli Sisustusarkkitehdit SIO:n jäseniä. Seuraavaksi tärkeimpiä olivat yleisluontoiselta kuulostavat muotoilijan ja taiteilijan ammattinimikkeet. Taiteilijoiksi itsensä mieltävien suuri

osuus johtuu siitä, että vuoden 2014 työmarkkinakyselyyn osallistui paljon myös Suomen Kuvanveistäjäliiton jäseniä. Neljänneksi ja viidenneksi tärkeimpiä ammattinimikkeitä olivat teollinen muotoilija ja tekstiilisuunnittelija.

Vastanneista naisia oli runsas kolme neljäsosa ja miehiä vajaa neljäsosa. Vastanneiden ikäryhmistä suurin oli 30-39. Alle 30 -vuotiaita oli 12 prosenttia vastanneista. Nuorten ikäluokka on pieni, sillä merkittävä osa muotoilualan järjestöjen tulevaisuuden potentiaalisesta jäsenkunnasta on vielä oppilaitosten kirjoilla. Ikääntyneitä 60 vuotta täytäneitä oli noin kuusi prosenttia vastanneista. Ornamon jäsenkunta poikkeaa hieman työvoiman keskimääräisestä ikärakenteesta, mikä on osin seurausta muotoilualan ammattilaisten pidemmästä koulutuksesta. (Kuvio 1)

Noin 57 prosenttia kyselyyn vastanneista olikin ylempi korkeakoulututkinto tai tutkijakoulutus ja 37 prosenttia oli alempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu, yms.). (Kuvio 2). Ornamon jäsenkunta on koulutetumpaa kuin koko työvoima

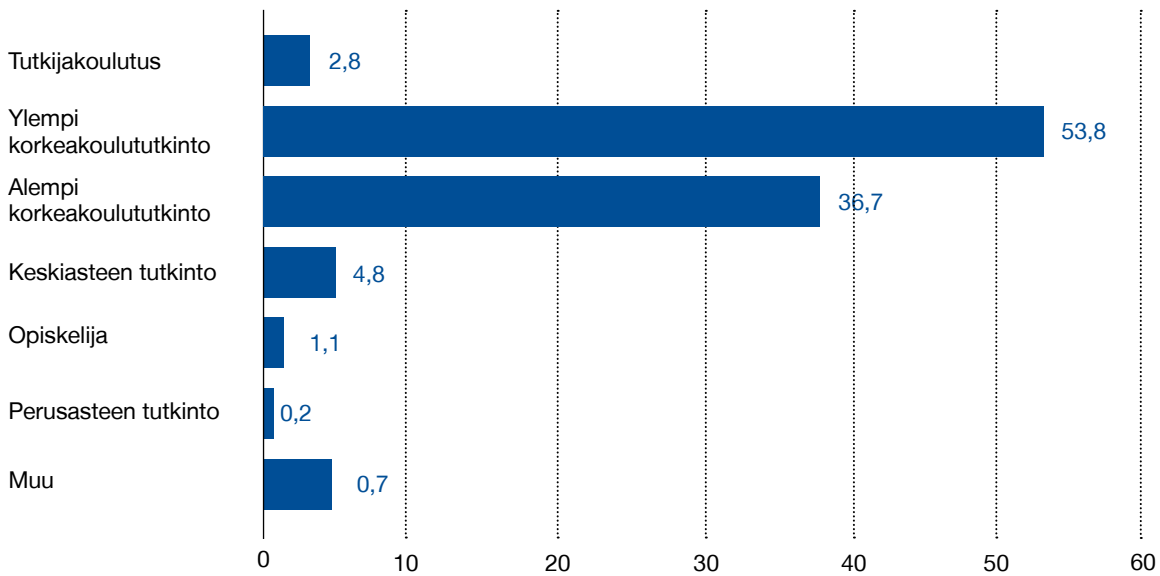
Kuvio 1. Ornamon kyselyyn vastanneet ja Suomen työvoima keskimäärin ikäluokittain 2014, prosenttia

(Lähteet: Ornamon työmarkkinatutkimus; Työvoimatutkimus, Tilastokeskus) © ORNAMO RY

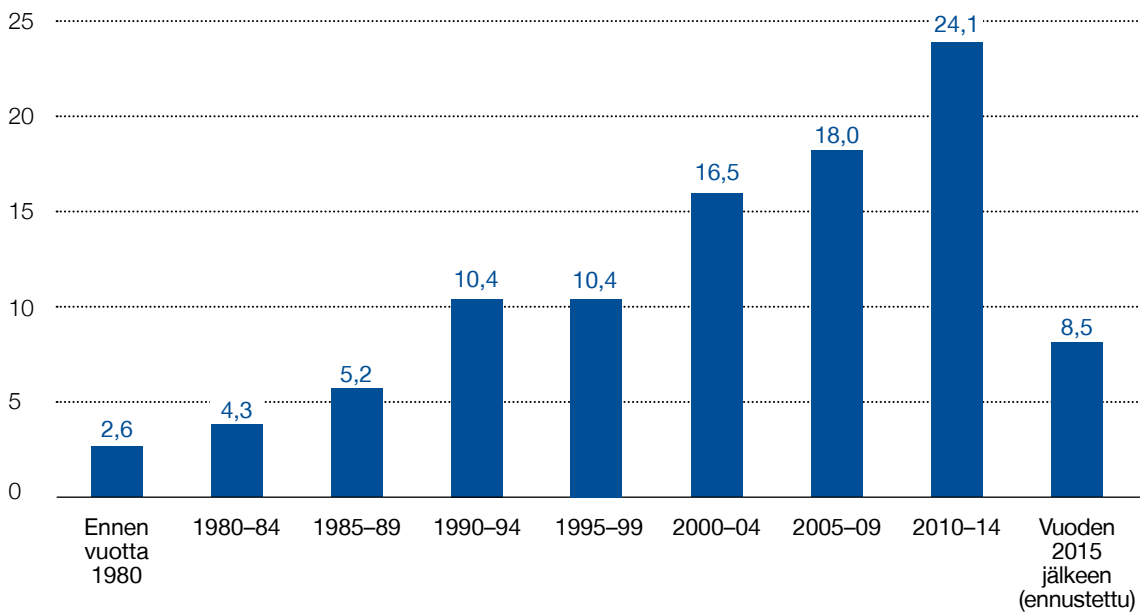
⁴ Kyselytutkimus suoritettiin Ornamon toimesta marras-joulukuussa 2014. Vuoden 2013 työmarkkinakyselyyn (palkka- ja palkkiokysely) vastasi 334 henkilöä, joten vastanneiden määrä lisääntyi miltei 40 prosenttia.

Kuvio 2. Ornamon kyselyyn vastanneet koulutusasteen mukaan 2014, prosenttia

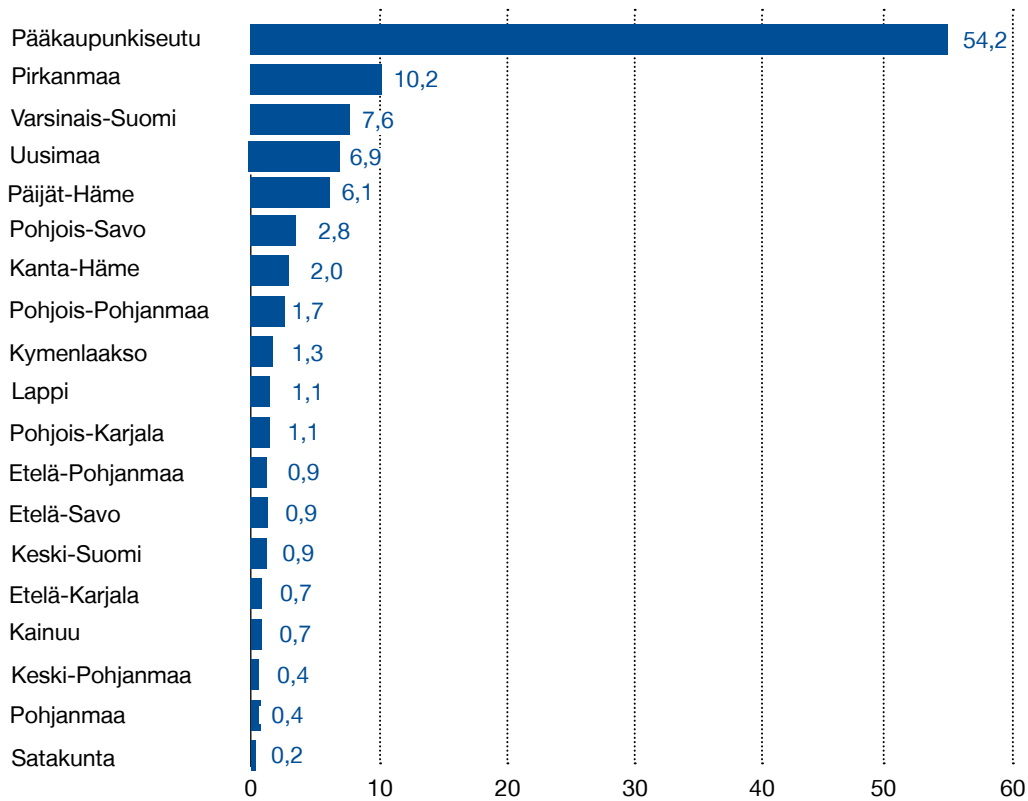
(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 3. Ornamon kyselyyn vastanneet tutkinnon suorittamisvuoden tai ennakoitun suorittamisvuoden mukaan 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 4. Ornamon kyselyyn vastanneet alueellisesti 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

keskimäärin, sillä maamme työllisestä työvoimasta vain vajaalla 30 prosentilla oli alempi tai ylempi korkeakoulututkinto vuonna 2013. Runsas 50 prosenttia vastanneista on suorittanut tutkinnon vuoden 2005 jälkeen, jos mukaan lasketaan ne henkilöt, joiden ennakoitu valmistumisajankohta on vuoden 2015 jälkeen. (Kuvio 3)

Tutkintojen suorittamisajankohdat kertovat siitä, että useimmat vastanneista ovat nuorehkoja tai varhaiskeski-ikäisiä hieman alle tai päälle 40-vuotiaita. Yli 50 prosenttia vastanneista toimii pääkaupunkiseudulla, mikä johtuu muotoilualan erityisosaamisen keskittymisestä alueelle. Pääkaupunkiseudun erityispiirteitä ovat osaamintensiiviset liike-elämän palvelualat, joihin myös muotoilualan suunnittelupalveluja KIBS-yritykset (*KIBS = Knowledge Intensive Business Services*) luetaan. Jos muu Uusimaa otetaan huomioon, noin 60 prosenttia vastanneista oli Uudeltamaalta. (Kuvio 4)

2.2 Työmarkkina-asema

Ornamon kyselyyn osallistuneista 50 prosenttia oli palkansaajia ja kolmannes yrittäjiä. Ilman yrittäjämuotoa työskentelevät freelancerit ja taiteilijat asettuvat työmarkkina-asemansa perusteella lähelle yrittäjiä. Heitä oli runsaat kymmenen prosenttia vastanneista. Työttöminä oli pari prosenttia ja työmarkkinoiden ulkopuolella (*opiskelijat, eläkeläiset, yms.*) oli kolme prosenttia vastaajista. Ornamoon ja sen jäsenjärjestöihin kuuluvat henkilöt edustavat lähinnä työvoimamarkkinoilla olevaa aktiiviväestöä, sillä eläkeläisten ja opiskelijoiden osuus jäsenkunnasta on pieni. (Kuvio 5)

Työuran pituus ja työpaikkojen vaihtuvuus

Noin 60 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista oli ollut työelämässä yli kymmenen vuotta ja lähes 30 prosentilla työelämän kokemusta oli kertynyt yli 20 vuotta, joten vastaajat ovat varsin kokenutta väkeä. Työuransa alkuvaiheessa, alle kolme vuotta työelämässä olleita, oli vastaajakunnasta 12 prosenttia. Kyselyyn osallistuneet ovat työpaikkaukkoisia, sillä lähes kolmannes oli ollut saman työnantajan palveluksessa tai toimivat yrittäjinä

yli kymmenen vuotta (Taulukko 1). Yli viisi vuotta saman työnantajan palveluksessa olleita tai yrittäjänä toimineita oli yli 50 prosenttia.

Jos ensimmäisessä työpaikassaan olleita ei oteta huomioon, vain joka kymmenes oli vaihtanut työpaikkaa tai siirtynyt mahdollisesti yrittäjäksi viimeiseksi kuluneen vuoden aikana (2013-14).

Palkansaajien työmarkkina-asema, työtehtävät ja työnantajat

Palkansaajista (*pl. lasten hoitovapaalla ja opintovapaalla olevat, yms.*) 74 prosentilla oli vakituinen kokoaikatyö joulukuussa 2014. Yksitoista prosenttia työskenteli määräaikaisessa kokoaikatyössä. Kokoaikatyössä olevien osuus oli muotoilualalla samaa luokkaa kuin maamme kaikkien palkansaajien keskuudessa. Ornamon jäsenet poikkeavat kaikista palkansaajista vain siten, että määräaikaista osa-aikatyötä tekevien osuus kaikista osa-aikatyötä tekevästä on keskimääräistä suurempi. Sen sijaan kaikkien palkansaajien keskuudessa vakituinen osa-aikatyö on yleisempää. (Taulukko 2)

Ornamon kyselyyn vastanneista palkansaajista kolme neljäsosaa työskenteli yksityisessä yrityksessä tai yleishyödyllisessä yhteisössä vuonna 2014. Kuntayhteisössä (*kunnat ja kuntayhtymät*), valtio-organisaatioissa ja muissa julkisyhteisöissä työllistyi heistä noin neljännes. Yllättävää oli, että

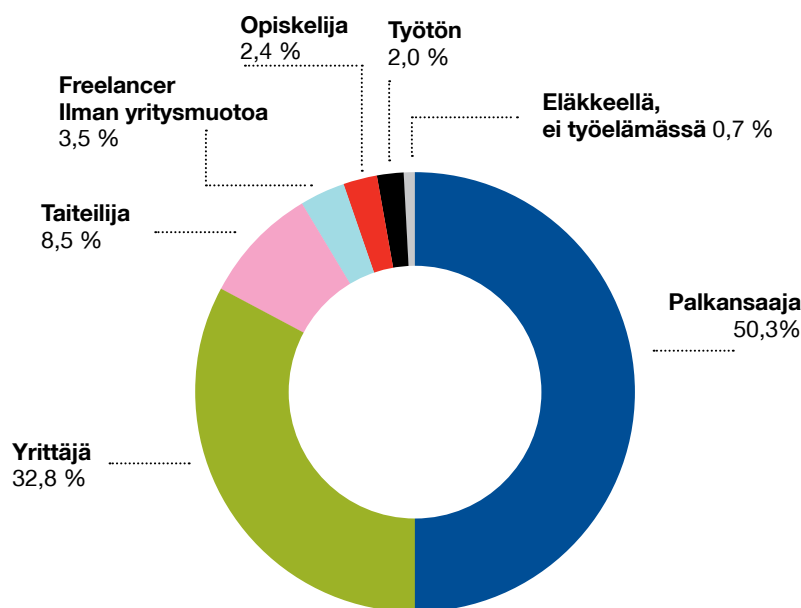
Taulukko 1. Ornamon kyselyyn vastanneiden työuran pituus ja työvuodet nykyisen työnantajan palveluksessa tai omassa yrityksessä 2014, prosenttia

	Työuran kokonaispituus, %	Työskentelyn nykyisellä työnantajalla/omassa yrityksessä, %
Alle vuosi	5,9	16,3
Vuosi	2,8	4,8
2 vuotta	3,0	7,8
3 vuotta	4,6	6,7
4 vuotta	2,2	6,5
5 vuotta	5,2	5,0
5-7 vuotta	5,2	7,2
7-10 vuotta	10,6	13,0
10-15 vuotta	17,4	13,2
15-20 vuotta	14,1	6,1
yli 20 vuotta	29,1	11,7
EOS/Muu		1,7
Yhteensä	100,0	100,0

(Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely)

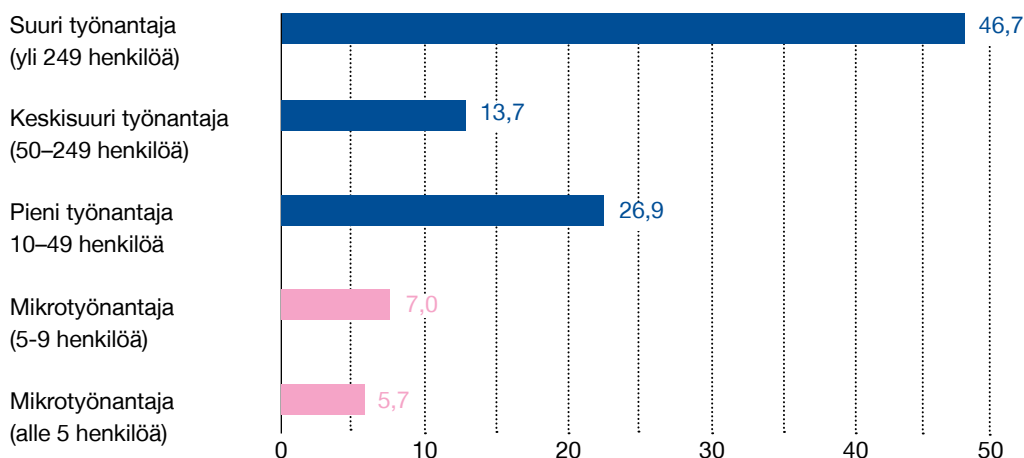
© ORNAMO RY

Kuvio 5. Ornamon kyselyyn vastannut jäsenkunta pääasiallisen ammattiaseman mukaan lokakuussa 2014

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 6. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien työnantajat koko- luokittain henkilöstön määrän mukaan 2014, prosenttia.

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

peräti kuusi palkansaajaa kymmenestä työskenteli keski-suurissa 50-249 henkilön tai suurissa vähintään 250 henkilön organisaatioissa, sillä esimerkiksi tämänkokoisia yrityksiä on vain yksi prosentti maamme kaikista yrityksistä, jos alkutuotantoa ei oteta lukuun. (Kuvio 6)

Kyselyyn vastanneista palkansaajista 30 prosenttia toimi konsultointi- ja suunnittelutehtävissä. Vajaa neljäsosa oli tuotekehityksen puolella ja runsas viidesosa työllistyi koulutus- ja opetustehtävissä. Loput toimivat johtotehtävissä, markkinoinnissa ja myynnissä tai muissa tarkemmin

erittelemättömissä työtehtävissä. Noin 88 prosenttia kyselyyn vastanneista oli tavallisia työntekijöitä tai toimihenkilöitä, vaikka heistä lähes joka neljäs työtehtäviin kuului työnjohtoa. Varsinaisia esimiehiä oli kyselyyn vastanneista vain runsas kymmenen prosenttia.

Ornamon kyselyistä ilmenee, että sivutoimet ovat muotoilualalla melko yleistä, sillä 30 prosenttia päätoimisista palkansaajista työskenteli toissijaisesti toisen työnantajan palveluksessa, itsenäisenä yrittäjänä tai freelancerina. (Kuvio 7)

Taulukko 2. Ornamon kyselyyn vastanneiden viikkotyötunnit keskimäärin 2014

	Osuus Ornamon kyselyyn vastanneista, %	Osuus maamme kaikista palkansaajista, %
Kokoaikatyössä	84,9	85,4
-vakituinen kokoaikatyö	73,9	74,0
-määräaikainen kokoaikatyö	11,0	11,4
Osa-aikatyössä	15,1	14,6
-vakituinen osa-aikatyö	5,5	10,4
-määräaikainen osa-aikatyö	9,6	4,2
Yhteensä	100,0	100,0

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

2.3 Työllisyystilanne ja työpaikan pysyvyys

Työ- ja elinkeinoministeriön TEM:n työnvälitystilaston mukaan työ- ja elinkeinotoimistoissa oli joulukuun 2014 lopussa 363 300 työtöntä työnhakijaa, mikä oli 33 400 henkilöä enemmän kuin vuotta aiemmin. Työnhakijoista kokoaikaisesti lomautettuja oli 37 600 eli peräti 10 700 henkilöä enemmän kuin saman vuoden marraskuussa. Keskimäärin työttömiä työnhakijoita oli 13,9 prosenttia työvoimasta.⁵

Huolestuttavinta on pitkäaikaistyöttömien eli yhtäjaksoisesti yli vuoden työttöminä olleiden määrän kasvu. Heitä oli 98 500 henkilöä, mikä oli 15 800 enemmän kuin vuotta aiemmin.

Laajan työttömyyden käsitteen mukaisesti työttömien työnhakijoiden ja erilaisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden tai palveluiden piirissä olleiden kokonaismäärä oli Suomessa noin 480 000 henkilöä. Palveluiden piirissä oleviin lasketaan palkkatuilla ja valtiolle tukityöllistetyt, starttirahan saajat, työvoimakoulutuksessa, valmennuksessa, työharjoittelussa sekä työ- ja koulutuskokeilussa olevat. Heihin luetaan myös vuoroteltuvapaa sijaisena työskentelevät, kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat sekä omaehtoisessa opiskelussa työttömyysetuudella olevat.

Työttömyys on lisääntynyt miltei kaikissa ammattiryhmissä ja ikäryhmissä, joskin työttömyyden kasvu on ollut keskimääräistä reippaampaa nuorten alle 25 -vuotiaiden ja ikääntyvien yli 50 -vuotiaiden henkilöiden kohdalla. Uutena kehityspiirteenä on työttömyyden lisääntyminen korkeasti koulutettujen keskuudessa. Prosentuaalisesti eniten työttömyys on lisääntynyt vuonna 2014 tutkijakoulutusasteella (18 %) ja alemmalla korkeakouluasteella (14 %). Korkeasti koulutettujen työllisyystilanteen heikentyminen on vaikuttanut eniten naisten työllisyyteen.

Tilastokeskuksen tilastot

Työttömyyttä seurataan Suomessa myös Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen perusteella. Työvoimatutkimuksen ja työnvälitystilaston työttömyysluvut poikkeavat toisistaan, mikä johtuu tilastointiperusteiden eroista työhaun aktiivisuuden ja työmarkkinoiden käytettävissä olon osalta. Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilasto perustuu lainsäädäntöön ja hallinnollisiin määräyksiin. Tilastokeskuksen työvoimatutkimus noudattaa sen sijaan Kansainvälisen työjärjestön ILO:n tilastointisuositusta ja EY:n tilastoviraston Eurostatin käytäntöjä.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimus perustuu

15–74 -vuotiaasta väestöstä poimittuun otospohjaiseen kyselytutkimukseen. Työvoimatutkimuksessa työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla (ei ollut palkkatyössä tai tehnyt työtä yrittäjänä), on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisten neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jos hän voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa.⁶

TEM:n työnvälitystilastossa ei työttömälle ole yhtä tiukkoja työhaun kriteerejä kuin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa. Työnvälitystilastossa työtön on työnhakija, joka on ilman työtä eikä työllisty päätoimisesti yritystoiminnassa. Työnvälitystilastossa työttömiin luetaan työnhakijaksi ilmoittautuneet kokonaan lomautetut. Sitä vastoin työttömiksi työnhakijoiksi ei lueta työttömyyseläkkeen saajia eikä päätoimisia koululaisia ja opiskelijoita – ei edes loma-aikoina. Käytännössä työnvälitystilasto kattaa työttömät, jotka saavat työttömyyskorvausta.

Työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli joulukuussa 232 000, mikä oli 131 000 vähemmän kuin TEM:n työnvälitystilastossa oli työttömiä työnhakijoita. Työvoimatutkimuksen mukainen työttömyysaste oli 8,8 prosenttia joulukuussa 2014. Edellisestä vuodesta työttömien määrä oli lisääntynyt noin 27 000 henkilöllä ja työttömyysaste noin yhdellä prosenttiyksiköllä. Suurin Tilastokeskuksen ja TEM:n työttömyyslukujen eroja selittävä tekijä on piilotyöttömyys.⁷ Piilotyöttömiä oli työvoimatutkimuksen mukaan loppuvuonna 2014 keskimäärin 138 000 henkilöä.

Ornamolaisten työllisyysnäkymät

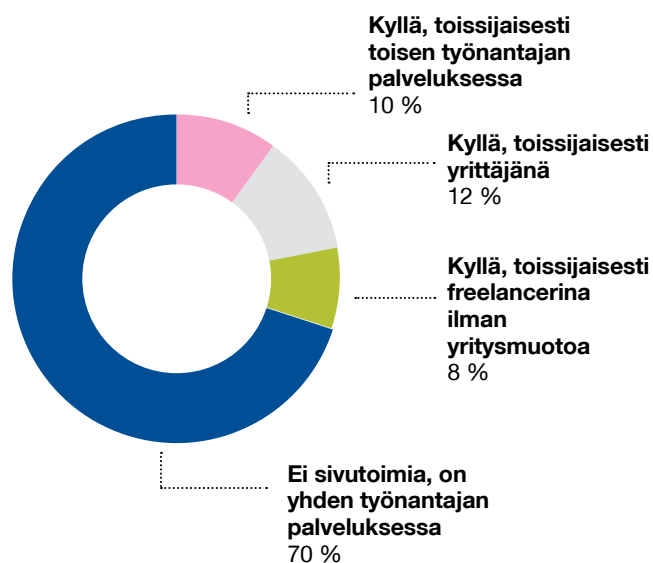
Ornamon kyselyyn vastanneista pääosa eli kaksi kolmasosaa vastanneista suhtautuu luottavaisesti tulevaisuuteen ja piti työpaikkansa säilymistä täysin tai melko varmana loppuvuonna 2014. Vain pari prosenttia oli työttömänä. Silti kyselyt osoittavat, että epävarmuus on lisääntynyt muotoilijoiden keskuudessa. Vastanneista 15 prosenttia piti lomautuksia mahdollisena ja todennäköisenä. Lomautukset ovat osoitus töiden vähenemisestä, joskin työnantajat uskovat yhä suhdanteiden paranemiseen. Irtisanomisia piti mahdollisena ja todennäköisinä joka kymmenes vastaaja. (Kuvio 8)

5 Alueellisesti tarkasteltuna tilanne oli pahin Kainuun, Lapin, Keski-Suomen ja Pohjois-Karjalan ELY-keskusalueilla, joissa työttömiä työnhakijoita oli 17-19 prosenttia työvoimasta. Työllisyystilanne (pl. Ahvenanmaa) oli edelleen parhain Pohjanmaalla ja Uudellamaalla. (työttömiä 9-11 % työvoimasta), joskin työttömien työnhakijoiden suhteellinen osuus on lisääntynyt eniten näillä alueilla viimeksi kuluneen vuoden aikana.

6 Työttömäksi luetaan myös opiskelija ja työpaikastaan toistaiseksi lomautettu, joka täyttää yllä mainitut kriteerit.

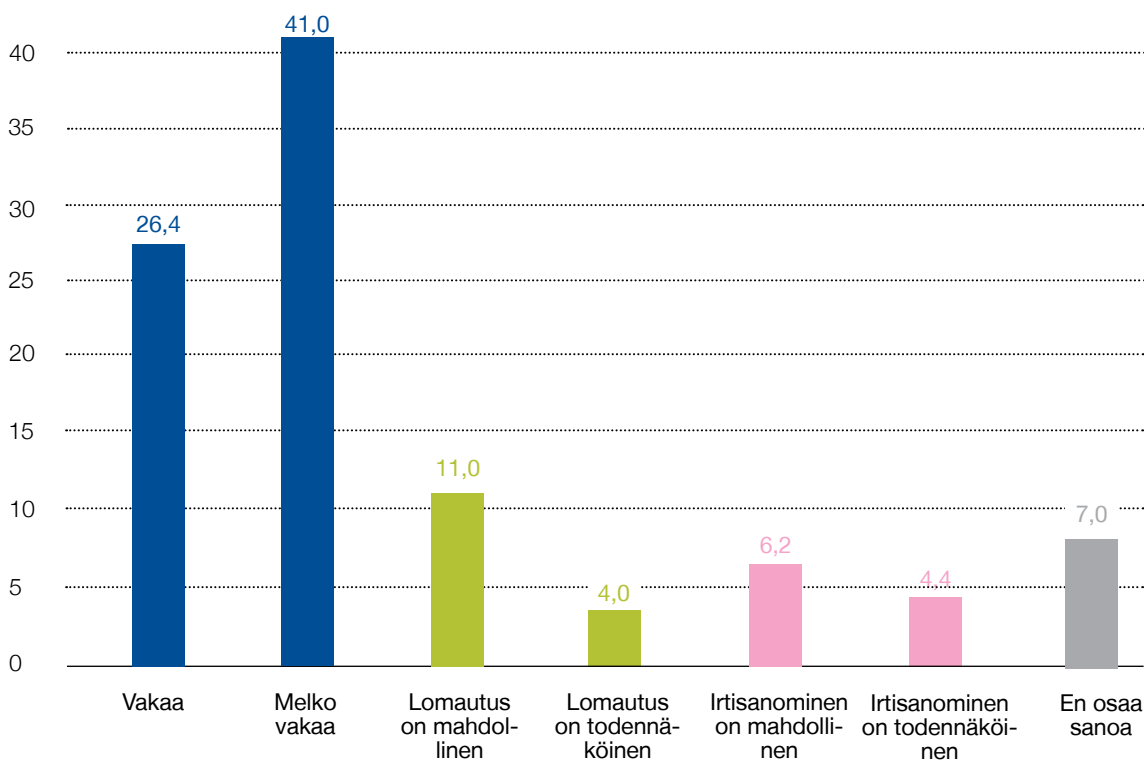
7 Piilotyöttömäksi luetaan työvoimatutkimuksessa työvoiman ulkopuolella oleva henkilö, joka haluaisi ansio-työtä ja olisi työhön käytettävissä kahden viikon kuluessa, mutta ei ole aktiivisesti etsinyt työtä viimeisten neljän viikon aikana.

Kuvio 7. Ornamon kyselyyn vastanneiden päätoimisten palkansaajien sivutoimet 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 8. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien varmuus työpaikan säilymisestä lähitulevaisuudessa, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

3 Palkat ja yritysten työvoima- kustannukset

Muotoilualan kuukausipalkat edustavat Suomessa alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden palkansaajien keskiansiotasoa. Ornamon kyselyyn vastanneiden kokonaisansioiden keskiarvo oli 3 440 euroa ja mediaani 3 320 euroa kuukaudessa vuonna 2014. Tilastokeskuksen palkkatilastojen mukaan alan palkat nousivat selvästi vuosina 2010-12, mutta sittemmin kehitys on hidastunut. Vaikka muotoilualan palkat edustavat suomalaisten palkansaajien keskipalkkatasoa, täysin tyytyväisiä palkkaansa oli vain 40 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista palkansaajista. Vastaavasti 40 prosenttia ilmoitti, että palkkataso ei ole riittävä. Lisäksi 14 prosenttia totesi tulevansa toimeen tuloillaan, mutta kertoi työmäärän olevan kohtuuttoman suuri palkkatasoon verrattuna.

3.1 Palkansaajien ansiotaso

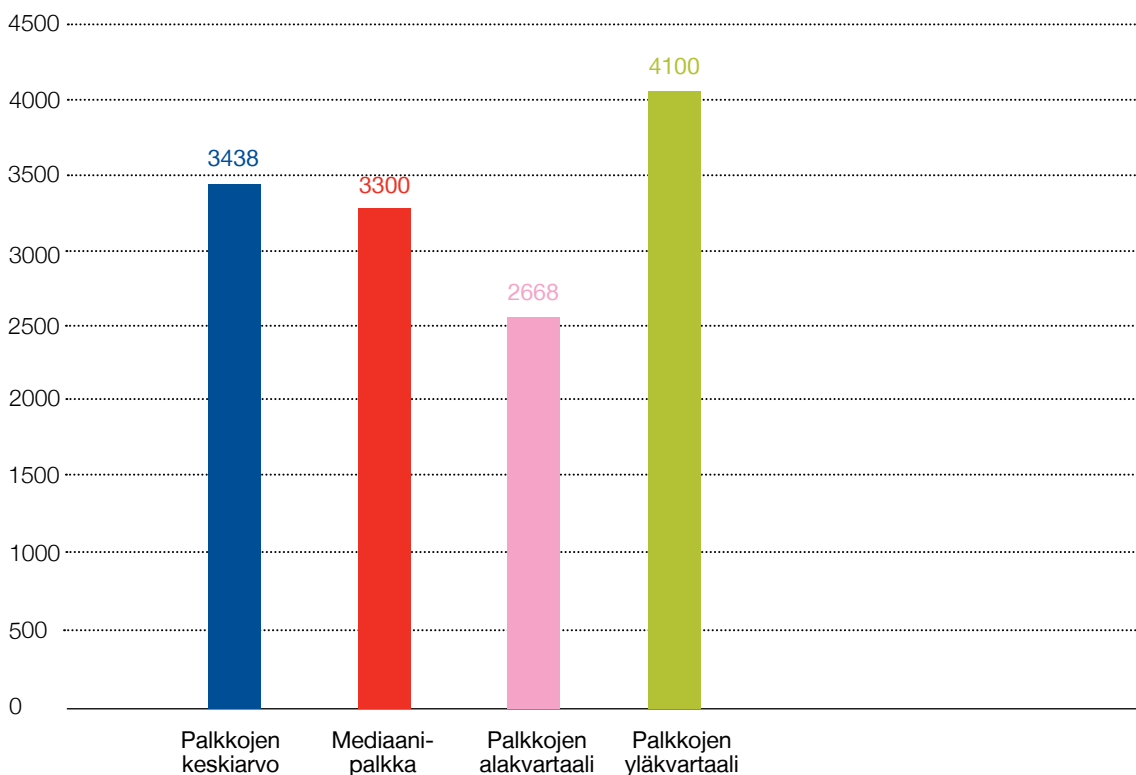
Ornamon kyselyn mukaan muotoilualan palkansaajien kokonaisansioiden keskiarvo oli kuukaudessa 3 440 euroa, mikä vastaa Suomessa alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden kokonaisansioiden keskiarvoa. Mediaanipalkka oli 3 300 euroa. (Kuvio 9) Suomen kaikkien palkansaajien kokonaisansioihin verrattuna muotoilualan palkat olivat kuitenkin hieman suuremmat (*keskiarvo 3 280 ja mediaani 2 930 euroa*). Kokonaisansiot kuvaavat säännölliseltä sekä muulta työajalta, kuten yli- ja lisätyöajalta, maksettuja palkkoja, mutta ne eivät sisällä lomapalkkoja tai tulospalkkioita.

Ornamon kyselytutkimuksissa palkkatasoa ei ole tarkasteltu pariin vuoteen ammattinimikkeen, toimenkuvan tai työnantajan toimialan perusteella. Syynä on, että tarkemman tason rahamääräiset tiedot eivät ole luotettavia julkistettaviksi, mikä

johtuu vastaajien pienestä määrästä.⁹ Vastaajien kokonaismäärä jäi palkkatietojen osalta 216 henkilöön vuonna 2014. Kyselystä saadut tiedot palkkatasosta kuvaavat silti melko hyvin muotoilualoilla toimivien suunnittelijoiden tai asiantuntijoiden kuukausiansiotasoa, sillä heidän osuutensa kyselyyn vastanneista oli 50–60 prosenttia.

Lisätietoja muotoilualan palkansaajien palkkojen kehityksestä voidaan saada määrättyjen ammattiryhmien osalta Tilastokeskuksen palkkarakennetilastoista. Ammattiluokituksen (*luokitus 2010*) mukaiset vertailukelpoiset tilastot ovat käytävissä vuodesta 2010 lukien. Ne kattavat muotoilualan osalta tuote- ja vaatesuunnittelijat (*luokka 2163*), graafiset ja multim mediasuunnittelijat (*luokka 2166*), sisustussuunnittelijat (*luokka 3432*) sekä käsityötuotteiden valmistajat (*luokka 731*). Vuodelta 2013 palkkatietoja on saatavilla myös koru-, kulta- ja hopeasepistä (*luokka 7313*).

Kuvio 9. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien keskimääräiset kokonaisansiot kuukaudessa (€), marraskuu 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

8 Kun havainnot laitetaan järjestykseen kuukausipalkan suuruuden mukaan, mediaaniluku kuvaa keskimmäistä havaintoa. Alakvartiilin alapuolelle jää neljäsosa havainnoista ja yläkvartiilin alapuolelle kolme neljäsosaa havainnoista. Ylä- ja alakvartiilin erotuksesta saadaan arvioitua kvartiiliväli, johon mahtuu 50 prosenttia havainnoista.

Taulukko 3. Säännöllisen työnajan kuukausipalkkojen kehitys muotoilualan ammateissa yksityisellä sektorilla 2010–13

	Tuote- ja vaate-suunnittelijat	Graafiset ja multimedia-suunnittelijat	Sisustus-suunnittelijat	Käsityö-tuotteiden valmistajat
2010, euroa	3185	3132	..	2371
2011, euroa	3289	3932	..	2558
2012, euroa	3513	3641	2307	2592
2013, euroa	3701	3670	2334	2644
Nimellinen kasvu 2012–13	5,4	0,8	1,2	2,0
Nimellinen kasvu 2010–13 %	16,2	17,2	..	11,5
Naisten ansiot/mielsten ansiot	79,3	87,2	92,2	76,1

(Lähde: Palkkarakenneilasto, Tilastokeskus) Sisustussuunnittelijat: esim. sisustussuunnittelija, visualisti, so-
mistaja, myymäläsuunnittelija. Ei sisällä sisustusarkkitehtejä (Ammattiluokitus 2010, Tilastokeskus).

Tilastokeskuksen palkkarakenneilastojen mukaan tuote- ja vaatesuunnittelijoiden säännöllisen työajan keskiansio oli 3 701 euroa kuukaudessa vuonna 2013.¹⁰ Graafisten ja multimediasuunnittelijoiden keskiansiot olivat 3 670 euroa, sisustussuunnittelijoiden 2 334 euroa ja käsityövalmistajien 2 644 euroa kuukaudessa. 2010 -luvulla nimellisten kuukausipalkkojen nousu on ollut graafisten ja multimediasuunnittelijoiden osalta ripeää, joskin vuosina 2012-13 palkat nousivat eniten tuote- ja vaatesuunnittelijoiden ammattiryhmässä. Hitainta kehitys on ollut sisustussuunnittelijoiden ammattiryhmässä. (Taulukko 3)

Palkkojen kehitys on ollut muotoilualalla reippaampaa kuin kansantaloudessa keskimäärin ansiotasoindeksillä mitattuna. Tilastokeskuksen ansiotasoindeksin mukaan palkat nousivat koko kansantaloudessa noin 8,4 prosenttia vuosina 2010-13. Koko yksityisellä sektorilla ansiot kohosivat 8,1 prosenttia. Palkkatilastot kuvaavat kuitenkin lähinnä yksityisissä yrityksissä työskentelevien muotoilualan palkansaajien ansiotasoa. Julkisyhteisöistä (*valtio ja kuntayhteisöt*) palkkatietoja on saatavilla vain graafisten ja multimediasuunnittelijoiden osalta. Syynä on havaintojen pieni määrä.

Huomionarvoista palkkakehityksessä on, että

naisten kuukausipalkat olivat alhaisemmat kuin miesten palkat. Graafisten ja multimediasuunnittelijoiden sekä sisustussuunnittelijoiden osalta naisen palkka oli vajaa 90 prosenttia miesten palkoista, tuote- ja vaatesuunnittelijoiden sekä käsityötuotteiden valmistajien osalta naisen palkka jäi alle 80 prosenttiin miesten palkoista.

3.2 Ansiot ja koulutustaso

Tilastokeskus tarjoaa säännöllisen työajan kuukausipalkkojen kehitystä kuvaavia tilastoja myös eräiden muotoilualaan liittyvien tutkintojen osalta, joita ovat artesaani (*luokka 3211 taide- ja käsityö-
lisuuden peruskoulutus*), kuvataiteen perustutkinto (*luokka 3213*), käsi- ja taideteollisuuden ammattitutkinto (*luokka 324*), käsi- ja taideteollisuus erikoisammattitutkinto (*luokka 327*), artemoni (*luokka 5211 ammattikorkeakoulututkinto*), käsi- ja taideteollisuuden ammattikorkeakoulututkinto (*luokka 6211*) ja kuvataiteen ammattikorkeakoulututkinto (*luokka 6212*).

Palkkarakenneilastot osoittavat, että kuukausipalkat nousivat vuonna 2013 yli kolmeen tuhatteen euroon vain artemoneilla ja käsi- ja taideteollisuuden erikoisammattitutkinnon suoritta-

9 Monien yksittäisten ammattinimikkeiden, toimenkuvien tai työnantajien toimialojen osalta vastaajamäärät jäivät alle kahteenkymmeneen tai jopa muutamaan henkilöön, minkä vuoksi saaduista vastauksista laskettavien kuukausipalkkojen keskiarvo- tai mediaanilukuihin sisältyy suuria virhemahdollisuuksia. Näin pieneen havaintojen määrään perustuvia tilastoja ei myöskään julkaista. Tilastokeskuksen palkkatilastoissa. Lisäksi asiaa vaikuttaa se, että pääosa vastanneista työskentelee yksityisissä yrityksissä, joissa palkat määräytyvät pitkälti työnantajakohtaisesti. Säännöllisen työajan kuukausipalkat eroavat kokonaisansioista siten, että ne eivät sisällä yli- ja lisätuloja maksettuja palkkoja.

10 Säännöllisen työajan kuukausipalkat eroavat kokonaisansioista. Ne eivät sisällä yli- ja lisätuloja maksettuja palkkoja.

neilla. Myönteisintä palkkakehitys on ollut arto-
neilla ja kuvataiteen perustutkinnon suorittaneil-
la vuosina 2010-13. Näissä koulutushaaroissa
palkkakehitys on ollut parempaa kuin koko yksi-
tyisellä alalla keskimäärin. Tosin keskiarvoina las-
kettujen palkkojen kehitykseen voi liittyä tilastolli-
sista syistä johtuvia vuosittaisia vaihteluja, mikä
johtuu pienestä otoskoosta. (Taulukko 4)

3.3 Palkat ja työvoimakustannukset alan KIBS-yrityksissä

Tilastokeskuksen yritystilastojen pohjalta on mah-
dollista seurata muotoilualan osaamisintensiivisten
KIBS-alojen palkkojen kehitystä ja verrata sitä
yritysten liikevaihdon ja työn tuottavuuden (*liike-
vaihto per henkilöstö*) yleiseen kehitykseen. Osa-
amisintensiivisiin KIBS-aloihin luetaan graafinen
muotoilu (*Nace 74101*), sisustussuunnittelu (*Nace
74102*) ja teollinen muotoilu (*Nace 74109*). Vuonna
2013 näillä toimialoilla oli Tilastokeskuksen yri-
tystilastojen mukaan 2002 yritystä, joiden työllii-
syys oli noin 1 900 henkilöä ja liikevaihto 177 mil-
joonaa euroa.¹²

Palkansaajien vuosipalkat olivat muotoiluala-
erikoistuneissa KIBS-yrityksissä keskimäärin
36 900 euroa vuonna 2013, eli 3 100 euroa kuukaut-
ta kohden laskettuna. Ansiotaso oli parhain teollisen
muotoilun toimialalla ja alhaisin sisustussuun-
nittelussa. Palkansaajaa kohden laskettuna vuosi-
palkat nousivat KIBS-yrityksissä keskimäärin
kaksi prosenttia vuosina 2008-10 ja viisi prosenttia
vuosina 2011-13. Palkat nousivat kaikilla muotoilu-
aloilla ja varsinkin sisustussuunnittelussa vuonna
2012, mutta sen jälkeen kehitys on kääntynyt toi-
seen suuntaan.

Vuosipalkkojen nousu oli vuosina 2011-13 kaikil-
la muotoilualoilla nopeampaa kuin työn tuottavuuden
(*liikevaihto/henkilöstö*) kehitys. (Taulukko 5).
Ero tuottavuuden ja vuosipalkkojen kehityksen vä-
lillä oli suurin sisustussuunnittelussa. Tuottavuuden
heikko kehitys ei välttämättä heijastu yritysten
kannattavuuteen lyhyellä aikavälillä, mutta pitkäl-
lä aikavälillä¹³ kannattavuus on riippuvainen tuo-
tannon tehokkuuden muutoksesta. Tehokkuuden
parantumisesta johtuva kannattavuuden kasvu on-
kin paras keino erottua muista samoilla markki-
noilla toimivista kilpailijoista.

**Taulukko 4. Säännöllisen työnajan kuukausipalkkojen nimellinen kehitys
(keskiarvot) muotoiluala-
liittyvien tutkintojen suorittaneiden osalta 2010–13¹¹**

	Palkka 2010, €	Palkka 2011, €	Palkka 2012, €	Palkka 2013, €	Kasvu 2012-13, %	Kasvu 2010-13, %
Artesaani	2 381	2 414	2 461	2 520	2,4	5,8
Kuvataiteen perustutkinto	2 342	2 458	2 475	2 571	3,9	9,8
Käsi- ja taideteollisuuden ammattitutkinto	2 740	2 789	2 847	2 435	-14,5	-11,1
Käsi- ja taideteollisuuden erikoisammattitutkinto	3 237	2 647	2 956	3 048	3,1	-5,8
Artenomi	2 843	2 997	3 167	3 108	-1,9	9,3
Käsi- ja taideteollisuuden AMK -tutkinto	2 597	2 706	2 722	2 777	2,0	6,9
Kuvataiteen AMK-tutkinto	2 363	2 313	2 474	2 513	1,6	6,3
Yksityisten alojen keski- kuukausiansiot	3 255	3 328	3 428	3 503	2,2	7,6

(Lähde: Tilastokeskus)

¹¹ Keskiarvoina laskettujen kuukausipalkkojen kehitykseen voi liittyä tilastollisista syistä johtuvia vuosittaisia vaihteluja, mikä johtuu pienestä otoskoosta. Sen sijaan mediaanipalkkojen kehitystä kuvaavat palkkatilastot voisivat antaa palkka-kehityksestä tasaisempia aikasarjoja.

¹² Ennen tilastovuotta 2013 yritystilastot laadittiin Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR:n toimesta. Tilastovuodesta 2013 lukien yritystilastoja laatii yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

Yritysten henkilöstökulujen kehitys

Henkilöstökulut (*palkat ja henkilösivukulut*) olivat keskimäärin noin 26 prosenttia muotoilualan yritysten liiketoiminnan tuotoista (*liikevaihto ja muut liiketoiminnan tuotot*) vuonna 2013. Varsinaiset palkka- ja henkilöstökulut eivät kerro totuutta todellisten henkilöstökulujen koko merkityksestä alle kymmenen henkilöä työllistävässä mikroyrityksissä ja etenkin niissä omistajayrittäjävetoisissa pienyrityksissä, joissa yrittäjät eivät maksa tai voi maksaa palkkaa itselleen kuin yksityisottojen avulla, ja joissa vain yrittäjäeläkemaksut kirjataan yritysten tuloslaskelmiin. Edellä mainituista syistä johtuen Tilastokeskuksen yritystilastoissa on tehty mikroyrityksille niin sanottu laskennallinen palkkaokaisu, jonka avulla on arvioitu yrittäjien palkkatoimintaa työpäntä heidän omistamissaan yrityksissä. Palkkaokaisu on toteutettu siten, että ensiksi on määritelty yritysکوhtaisesti yrittäjän palkkottomasti tekemä vuosityöpanos. Tämän jälkeen on arvioitu palkkottoman työpanoksen palkkasumma.¹⁴ Jos palkkaokaisu otetaan huomioon, olivat henkilöstökustannukset muotoilun KIBS-yrityksissä keskimäärin 43-44 prosenttia liiketoiminnan tuotoista

vuonna 2013. Henkilöstökustannusten suhteellinen osuus muotoilualan KIBS-yritysten liiketoiminnan tuotoista oli noussut vuosina 2009–13 noin kolme prosenttiyksikköä, jos mikroyritysten palkkaokaisua ei oteta huomioon.

Kasvu oli voimakkainta sisustussuunnittelussa. Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna henkilöstökulujen osuus liiketoiminnan tuotoista on ymmärrettävistä syistä johtuen suurin vähintään kymmenen henkilön yrityksissä. Jos palkkaokaisu otetaan huomioon, olivat henkilöstökustannukset nousseet peräti 8 prosenttia vuosina 2008-13. (Kuvio 10)

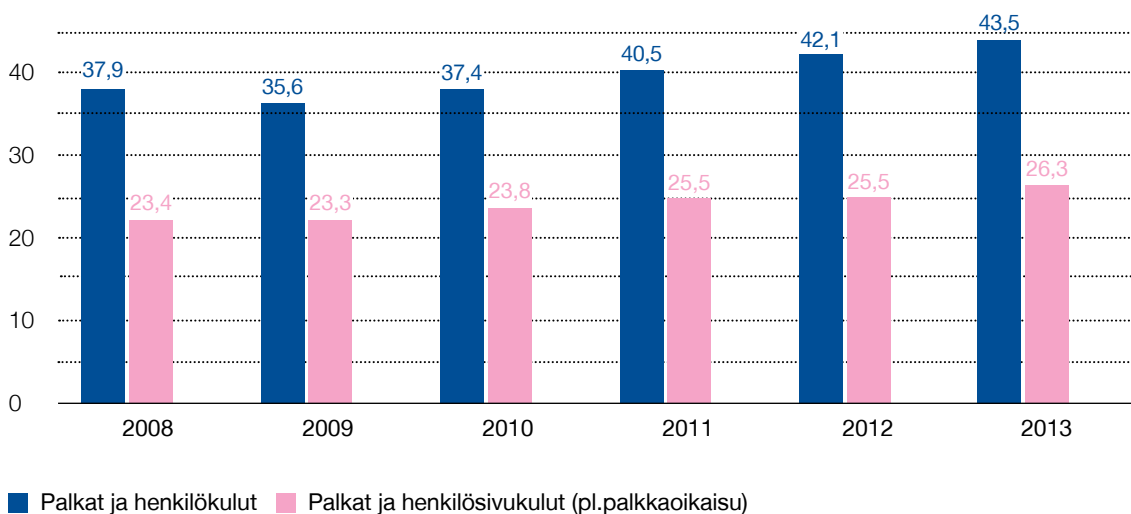
3.4 Ansiotason kehitys ja toimeentulon turvaaminen

Tilastokeskuksen tilastojen mukaan muotoilualan palkansaajien keskiansiot ovat hieman korkeammat kuin kaikilla toimialoilla keskimäärin, minkä lisäksi tulojen jakauma on muotoilualalla tasaisempaa. Ornamon kyselyn mukaan vajaa 40 prosenttia ansaitsi 2500-3 500 euroa kuukaudessa vuonna 2014.

13 Lyhyellä aikavälillä kannattavuus voi parantua pelkästään hinnan muutosten vuoksi, jos tuotteiden tai palvelujen markkinahinta kohoaa tai tuotannossa käytettävien panosten hinta alenee.

14 Palkkaokaisun lähtökohtana on, että yritystoiminnan on tuotettava yrittäjälle vähintäänkin kohtuullinen vuosityöpanosta vastaava ansio. Toisaalta palkkaokaisu on vain laskennallinen kannattavuutta rasittava erä. Se eroaa muista tuloslaskelman eristä siinä suhteessa, että se ei ole todellisuudessa syntynyt kuluerä tai maksu.

Kuvio 10. Henkilöstökulujen osuus muotoilun KIBS-toimialojen liiketoiminnan tuotoista toimialoittain 2008–13, prosenttia

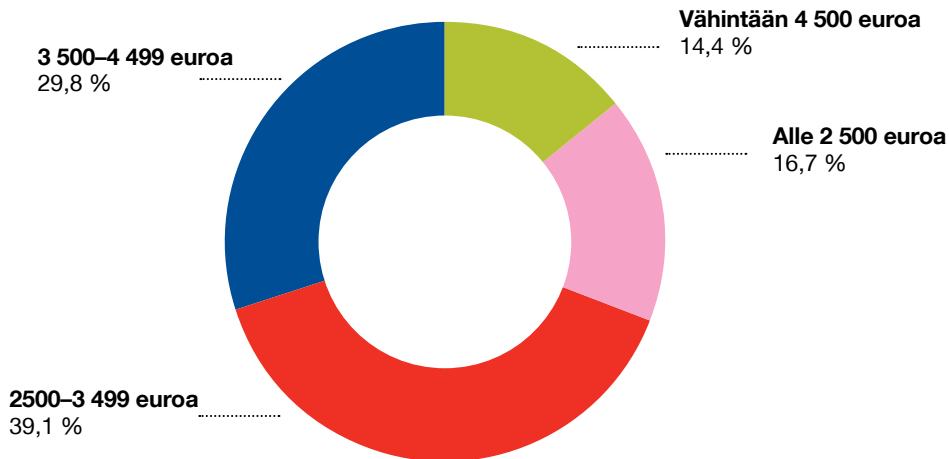
(Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, Toimiala Online -palvelu)

Taulukko 5. Palkansaajien vuosipalkkojen ja tuottavuuden (liikevaihto/henkilöstö) kasvu muotoilun KIBS-yrityksissä 2008–13

	Graafinen muotoilu, euroa	Sisustus suunnittelu, euroa	Teollinen muotoilu, euroa	Yhteensä, euroa
2008	35600	33600	35800	35000
2009	38400	32800	37100	35900
2010	35100	33500	37400	35600
2011	36200	31000	38700	35300
2012	38600	35600	40400	38400
2013	38500	33700	38800	36900
Vuosipalkan kasvu:				
2008–10, %	-1,4	-0,3	4,5	1,7
2011–13, %	6,4	8,7	0,3	4,6
Tuottavuuden nousu:				
2008–10, %	-9,6	19,4	5,8	5,5
2011–13, %	1,9	-5,8	-7,8	-5,1

(Lähde: Yritystilastot, Tilastokeskus) Sisustussuunnittelijat: esim. sisustussuunnittelija, visualisti, somistaja, myymäläsuunnittelija. Ei sisällä sisustusarkkitehtejä (Ammattiluokitus 2010, Tilastokeskus).

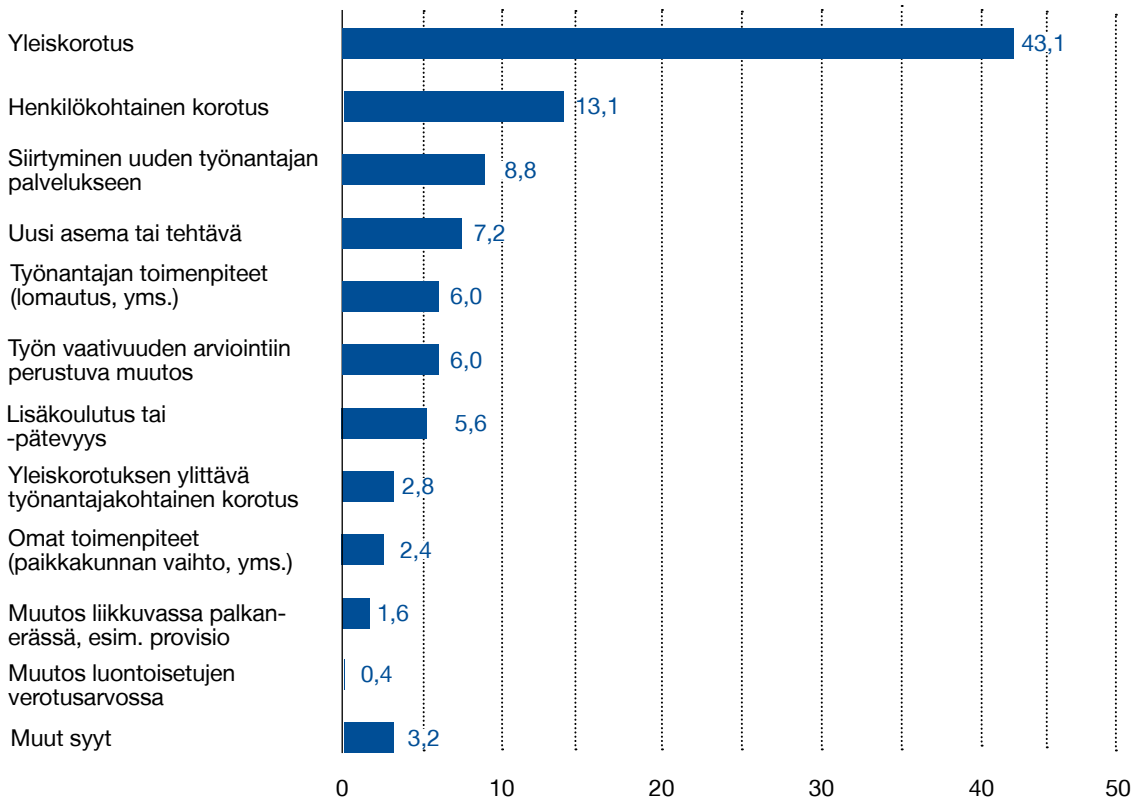
Kuvio 11. Ornamon kyselyyn vastanneet palkansaajat keskimääräisten kuukausiansion mukaan tuloluokittain marraskuussa 2014, prosenttia vastanneista

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

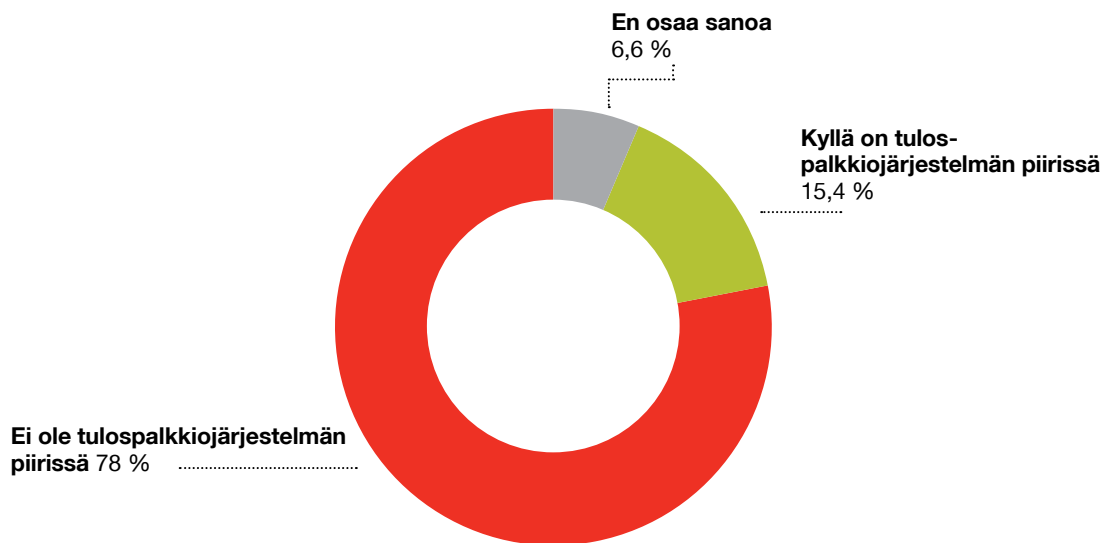
Alle 2 500 euroa kuussa tienavien osuus vastanneista voi johtua siitä että mukana on myös osa-aikaisia työntekijöitä.

Kuvio 12. Ansiotason muutosten taustatekijät Ornamon kyselyyn vastanneilla 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 13. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien tulospalkkiojärjestelmät 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Hyvään vähintään 4 500 euron kausipalkkaan, joka vastaa Suomessa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskimääräistä ansiotasoa, ylsi 14 prosenttia vastaajista. Vastaavasti alle 2 500 kuukausiansiotasoon jäi 17 prosenttia. (Kuvio 11)

Kyselyyn vastanneista miltei kolme neljäsosaa totesi, että palkka oli pysynyt ennallaan vuosina 2013-14. Palkka oli noussut runsaan viidenneksen osalta ja alentunut vain kolmen prosentin osalta. Korotukset ovat pieniä, sillä ne ovat syntyneet pääosin yleiskorotusten yhteydessä. (Kuvio 12) Toiseksi yleisin tapa on henkilökohtainen korotus. Kolmanneksi yleisin tapa on työpaikan vaihtaminen. Myös urakehitys (*uusi asema tai toimenkuva*), lisäkoulutus tai työn vaativuuden muutos voi tuoda palkankorotuksen. Palkka alenee yleensä vain kriisitilanteessa (*lomautus, yms.*).

Kyselyyn vastanneista 15 prosenttia oli tulospalkkauksen piirissä ja lähes 80 prosenttia oli tulospalkkausjärjestelmien ulkopuolella (Kuvio 13). Määritelmällisesti tulospalkkaus on järjestelmä, jossa henkilön saama palkka määräytyy henkilön,

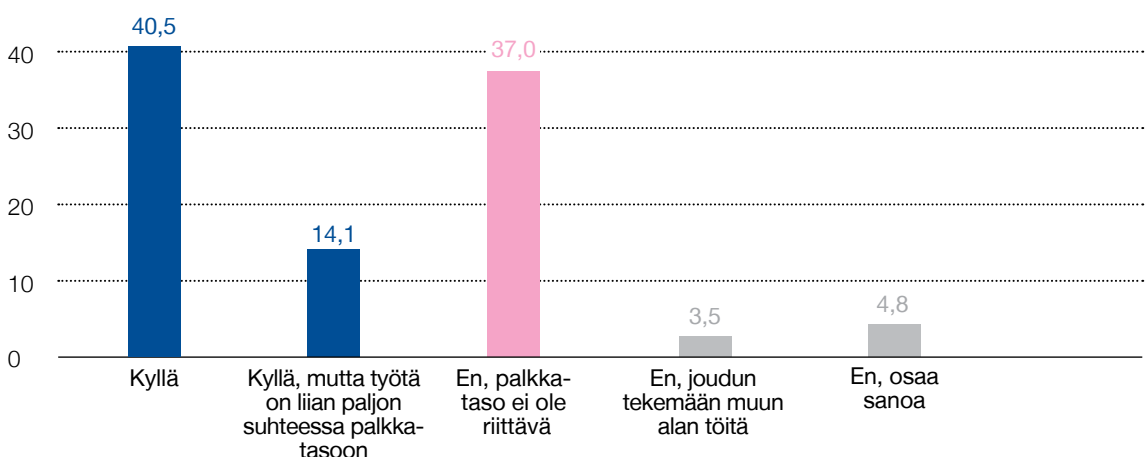
ryhmän tai koko organisaation aikaansaaman työtuloksen perusteella. Tulospalkkaus on tunti- tai kuukausipalkkausta täydentävä palkkausmuoto, jolla kannustetaan tärkeinä pidettyjen tavoitteiden saavuttamiseen. Tulospalkkausmuotoja ovat perinteiset ja uudet tavoite- ja tulosjohtamisen myötä syntyneet palkkaustavat.¹⁵

Tyytyväisyys ansiotasoon

Vaikka muotoilualan kuukausipalkat edustavat suurin piirtein maamme palkansaajien keski-ansiotasoa, täysin tyytyväisiä palkkaansa oli 40 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista. Vastaavasti yhtä moni ilmoitti, että palkkataso ei ole riittävä, ja jotkut joutuvat tekemään muita töitä tullakseen toimeen. Osasyynä lienee se, että pääosa kyselyyn vastanneista asuu pääkaupunkiseudulla, jossa asumisen kustannukset ovat korkeat. Lisäksi 14 prosenttia totesi tulevansa toimeen tuloillaan, mutta ilmoitti työmäärän olevan kohutuuttoman suuri palkkatasoon verrattuna. (Kuvio 14)

15 Niin sanottuja rojalitkorvauksia oli saanut vain neljä prosenttia palkansaajista vuonna 2014.

Kuvio 14. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien tyytyväisyys ansiotasoon 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

4 Työelämän kysymyksiä

Suuri enemmistö muotoilijoista pitää työtään mielekkäänä ja kokee saavansa työstään arvostusta. Tämä selittää osaltaan sen, että lähes 80 prosenttia on valmis jatkamaan ammatissaan vähintään 65 -vuotiaaksi saakka. Tämä lupaa hyvää Suomeen vuonna 2017 voimaan tulevan eläkeuudistuksen kannalta, minkä tarkoituksena on pidentää työuria ja nostaa vanhuuseläkkeelle siirtymisen takarajaa.

Muotoilijoiden työtä leimaa kuitenkin alituinen kiire ja peräti kolmannes Ornamon kyselyyn vastanneista oli tehnyt marras-joulukuussa 2014 ylitöitä, joista ei ole maksettu ylityökorvauksia eikä annettu vapaata. Korvauksetta tehtyjen työtuntien suuri määrä kertoo heikosta työn tuottavuudesta, mikä voi olla seurausta huonosta työn organisoinnista, koventuneesta kilpailusta ja korkeista työvoimakustannuksista.

4.1 Osaamisen kehittäminen ja koulutus

Ornamon kyselyyn vastanneista kolme neljäsosaa totesi, että nykyiset työtehtävät vastaavat hyvin henkilön ammatillisia ja muita valmiuksia. Vastakkaista mieltä oli alle kymmenen prosenttia vastanneista. Tämän taustalla voi olla se, että henkilöt eivät saaneet syystä tai toisesta koulutustaan vastaavaa työpaikkaa tai he työskentelevät väärällä toimialalla. Koulutuksen ja työelämän vastaavuus on työntekijän, työnantajan ja koko kansantalouden kannalta tärkeä asia. Tärkeää on myös se, että henkilöiden osaaminen ei ole vajaakäytössä. Osaamisen mahdollinen vajaakäyttö johtuu monista tekijöistä, kuten huonosta työnjohdosta, heikosta töiden organisoinnista tai ahtaista toimenkuvista, mikä ei anna riittävästi tilaa henkilöiden kehittämiseen.

Koulutuksen tavoitteet ja oppimistavat

Jatkuva osaamisen ylläpito ja päivitys on inhimillisen pääoman huoltoa ja kunnossapitoa, millä vahvistetaan osaamista nykyisissä työtehtävissä tai suuntaudutaan kokonaan uusille osaamisalueille. Koulutus edesauttaa urakehitystä ja se ylläpitää omaa työmarkkinakelpoisuutta. Vuoden 2013 työmarkkinakyselyn mukaan tärkein kein osaamisen ylläpidon muoto oli muotoilualalla omatoiminen tiedonpäivitys. Seuraavaksi tärkeimpiä tapoja ovat kokemusten vaihto työkollegojen kanssa, lyhytkestoisille kursseille osallistuminen ja muu työssä oppiminen (työnkierto, ym.).

Ornamon vuoden 2014 työmarkkinakyselyyn

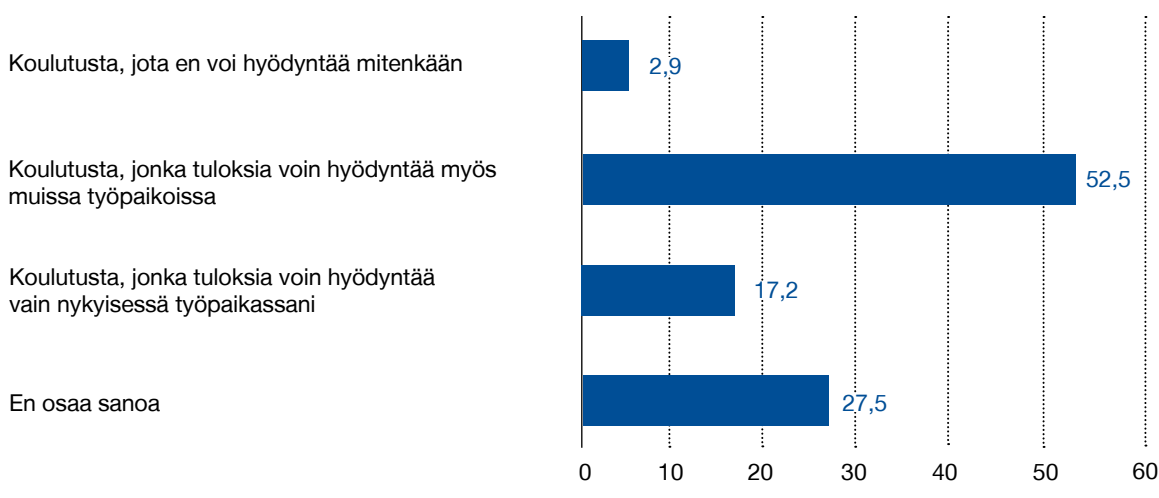
vastanneista palkansaajista vajaa 50 prosenttia oli osallistunut työnantajan kustantamaan koulutukseen viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Lähes 90 prosenttia koulutukseen osallistuneista oli 1-5 päivää kestäneessä koulutuksessa. Pidemmät työnantajan maksamat koulutusjaksot ovat harvinaisia. Vuoden 2013 kyselyn mukaan tärkein koulutukseen osallistumisen este on ajanpuute ja vaikeudet irrottautua työpaikoilta, minkä jälkeen tulevat sopivan koulutustarjonnan puute ja työnantajalle aiheutuvat kustannukset.

Vuoden 2013 kyselyn mukaan tärkeimpiä kehittämistarpeista ovat oman erikoisalalan syventäminen ja laajentaminen, millä pyritään parempaan asiantuntijuuteen. Seuraavilla sijoilla ovat ATK-taitojen kehittäminen, myynti-, markkinointi- ja liikeosaaminen sekä neuvottelutaidot. Vuoden 2014 työmarkkinakyselyn mukaan koulutus onkin vastannut koulutustarpeita nykyisessä työpaikassa. Lisäksi koulutusta voidaan mahdollisesti hyödyntää myös muissa työpaikoissa. (Kuvio 15)

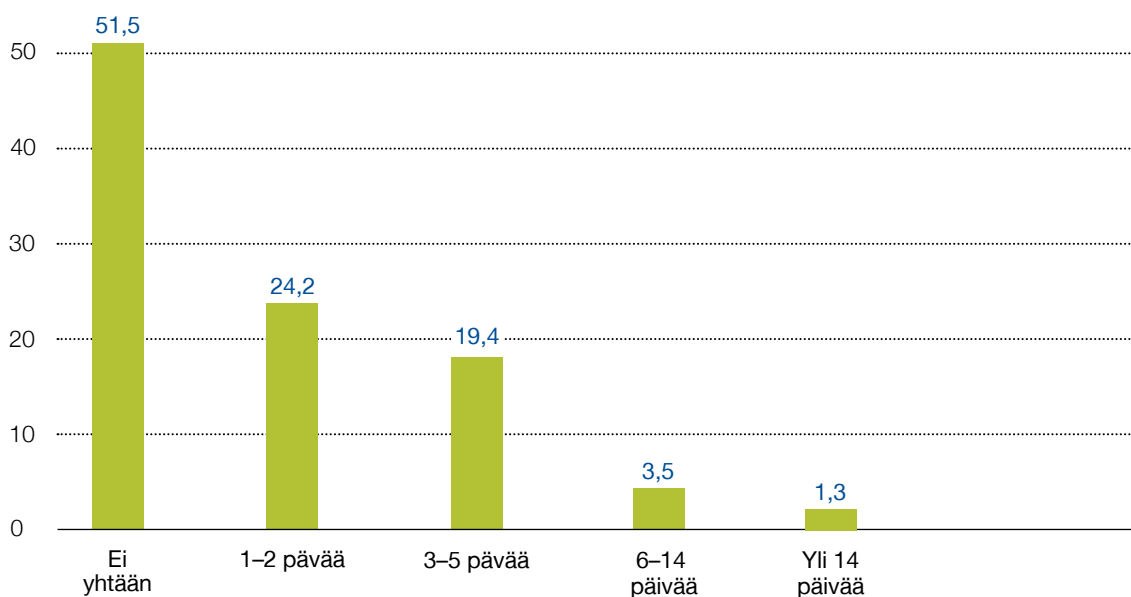
Yli 50 prosenttia vuoden 2014 työmarkkinakyselyyn vastanneista ei ollut kuitenkaan osallistunut tai päässyt työnantajan kustantamaan koulutukseen (Kuvio 16). Tilannetta voidaan parantaa, kun kehitetään muita oppimisen muotoja, kuten tietoverkkojen kautta tapahtuvaa sähköistä oppimista ajasta ja paikasta riippumatta. Koulutusta kannattaa kehittää myös sisällöllisesti, sillä esimerkiksi ongelmien ratkaisutaidot, kyky hallita ja hahmottaa kokonaisuuksia, organisoitukyky sekä vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot ovat asioita, jotka lisäävät työn tuottavuutta työpaikoilla.

Kuvio 15. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien näkemykset saamansa koulutuksen työelämän vastaavuudesta kuluneen vuoden aikana 2013–14, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 16. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien koulutuspäivät kuluneen vuoden aikana 2013–14, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

4.2 Työnantajien toiminta ja työtyytyväisyys

Ornamon vuoden 2014 kyselyn mukaan valtaosa muotoilualan palkansaajista pitää työtään mielenkiintoisena. Työtä myös arvostetaan ja hankittua osaamista voidaan hyödyntää hyvin työtehtävissä (Kuvio 17). Pienen enemmistön mielestä työn mielekyys on jopa parantunut saldoluovulla mitattuna vuosina 2013-14. Työn mielekkyyden kehitystä kuvaava saldoluku saadaan, kun parempaan suuntaan vastanneiden osuudesta (36 %) vähennetään heikompaan suuntaan vastanneiden osuus (31 %). Väliin jäävät ne, joiden mielestä tilanne on pysynyt ennallaan.

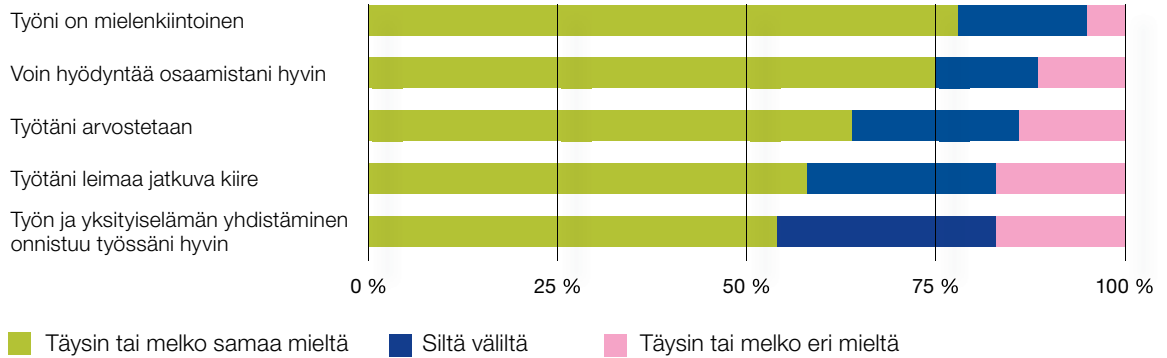
Yhtenä osoituksena viihtyvyydestä voidaan pitää sitä, että lähes 50 prosenttia muotoilualan palkansaajista haluaa työskennellä 65 -vuotiaaksi asti ja 30 prosenttia viipyisi työelämässä tämänkin jälkeen. Tämä lupaa hyvää Suomeen vuonna 2017 voimaan tulevan eläkeuudistuksen kannalta, minkä tavoitteena on pidentää työuria, nostaa vanhuuseläkkeelle siirtymisen ikärajaa asteittain 65 ikävuoteen ja pienentää tällä tavoin julkisen talouden kestävyysvajetta. Myös muotoilualan työnantajat voivat edesauttaa ikääntyvien työntekijöidensä työssä jaksamista.

kijöidensä työssä jaksamista.

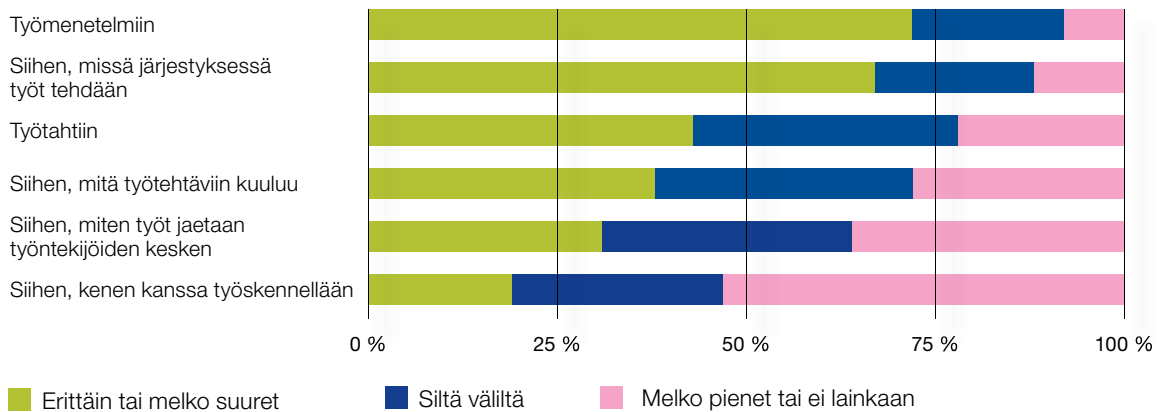
Työntekijät voivat vaikuttaa työmenetelmiin ja siihen missä järjestyksessä työt tehdään, mutta ammatin varjopuolena on alituinen kiire (Kuvio 18). Muotoilualan palkansaajat kokevat, että työnantajat eivät riittävästi huolehdi työn oikeasta mitoituksesta, vaikka osoittavat luottamusta ja arvostusta työntekijöitään kohtaan. (Kuvio 19). Suureen työn kuormittavuuteen viittaa se, että viidennes Ornamon kyselyyn vastanneista palkansaajista oli tehnyt vuonna 2014 vähintään 41 tunnin mittaisia työviikkoja, vaikka työaikain mukaan säännöllinen viikkotyöaika on enintään 40 tuntia.

Kysely paljasti myös, että melkein joka kolmas kyselyyn vastanneista palkansaajista sanoi tehneensä marras-joulukuussa 2014 ylityötä, joista ei ole maksettu ylityökorvauksia eikä annettu vapaata. Korvauksetta tehtyjen työtuntien suuri määrä kertoo jotain työn tuottavuudesta, joka saattaa olla toimialalla huonompaa kuin virallisten tilastojen pohjalta voidaan päätellä. Toteutunut kehitys voi olla seurausta monesta tekijästä, kuten huonosta töiden organisoinnista, koventuneesta kilpailusta, markkinoiden vallitsevasta turbulenssista ja korkeista työvoimakustannuksista.

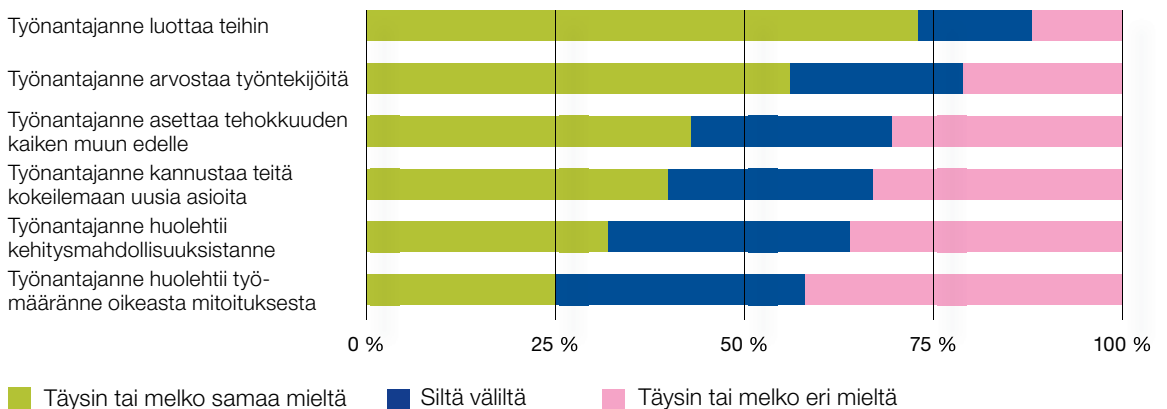
Kuvio 17. Muotoilualan palkansaajien työtä ja työpaikkaa koskevat väittämät 2014, prosenttia vastanneista (pl. ei osaa sanoa vastanneet).

Kuvio 18. Muotoilualan palkansaajien vaikutusmahdollisuuksia omaan työhönsä koskevat väittämät 2014, prosenttia vastanneista (pl. ei osaa sanoa vastanneet).

Kuvio 19. Muotoilualan työnantajia koskevat väittämät palkansaajien näkökulmasta katsottuna 2014, prosenttia vastanneista (pl. ei osaa sanoa vastanneet).

(Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

5 Toiminta yrittäjänä

Noin 39 prosenttia Ornamon kyselyyn osallistuneista toimi yrittäjänä vuonna 2014. Heistä päätoimisia yrittäjiä oli 33 prosenttiyksikköä ja sivutoimisia yrittäjiä kuusi prosenttiyksikköä. Yrittäjien tavallisin yritysmuoto on yksityinen toiminimi myös päätoimisilla yrittäjillä. Vain runsaassa 40 prosentissa yrityksistä liikevaihto ylitti 50 000 euroa, mikä työllistäisi vähintään yhden henkilön kokopäiväisesti.

Yrittäjät ottavat tulonsa palkkana, yksityisottoina, osinkoina, rojalteina ja luontoisetuina. Erilaisten tulojen jakauma riippuu yritysmuodosta, yrityksen koosta ja yrittäjästä itsestään, joten kattavan käsityksen saanti yrittäjien kokonaistuloista on hankalaa. Myös työtuntilaskutuksen haarukka on laeva: alle 50 euroa laskuttaa 35 prosenttia, 50–79 euroa 39 prosenttia ja vähintään 80 euroa 26 prosenttia yrittäjistä.

5.1 Päätoiminen yrittäjyys

Ornamon kyselyyn osallistuneista kolmannes (150 henkilöä) toimi päätoimisena yrittäjänä vuonna 2014. Joka toinen päätoiminen yrittäjä harjoitti yritystoimintaa yksityisellä toiminimellä. Osakeyhtiöitä oli vajaat 40 prosenttia (Kuvio 20). Yleisiä yritysten toimialoja ovat muotoilualan KIBS-yritys (sisustusarkkitehti-, vaate- ja tekstiilisuunnittelutoimisto), taideteollinen toimiala (käsityöyritys, piensarjatuotanto) ja taide-, kulttuuri- ja viihdeala (Kuvio 21). Yrittäjät toimivat yrityksissään tavallisina osakkaina, toimitusjohtajina tai suunnittelijoina.

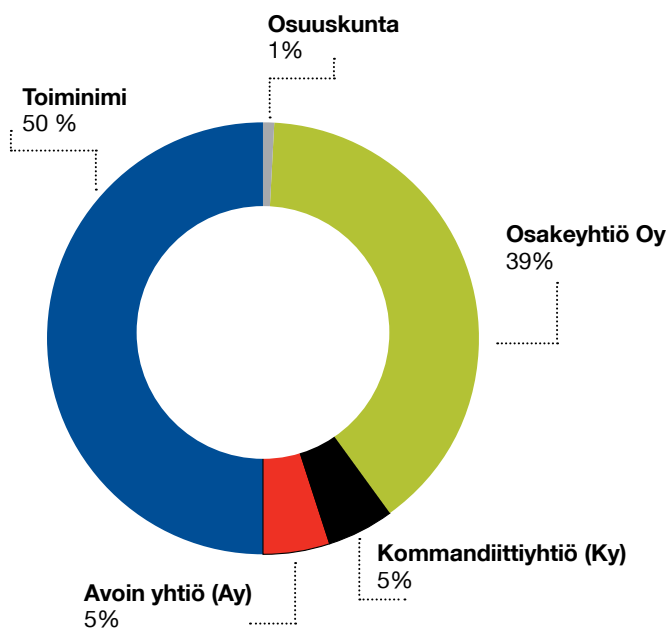
Yritykset ovat hyvin pieniä, sillä vain 45 prosenttia työllisti vähintään yhden ulkopuolisen henkilön, jos yrittäjiä itseään ei lasketa mukaan. Ainoastaan runsaassa 50 prosentissa yrityksistä liikevaihto kohosi 50 000 euroon vuodessa. Yrityksen on oltava vähintään tämänkokoinen, jotta se voisi työllistää edes henkilön kokopäiväisesti vuodessa. Kolmasosassa yrityksistä liikevaihto jäi alle 22 500 euroon. Niiden taustalla ovat todennäköisesti osapäiväiset yrittäjät. Vähintään 200 000 euron liikevaihtoon ylsi 16 yritystä vuonna 2014 (Taulukot 6-7).

Kyselyyn vastanneista henkilöistä yli kolmannes oli uusia 2010-luvulla yrityksensä perustaneita yrittäjiä. Korkeintaan kymmenen vuotta yrittäjinä toimineita oli 60 prosenttia vastanneista. Yritysten yleisin suunnittelualue koostuu tilasuunnittelusta, mikä johtuu kyselyyn vastanneiden sisustusarkkitehtien ja sisustusarkkitehtitoimistojen suuresta määrästä. Toiseksi tärkein on huonekalusuunnittelu, jonka jälkeen tulevat erilaiset palvelut, konseptit, peli- ja muu immateriaalisuunnittelu. Muita suunnittelualueita ovat teolliset tuotteet, käsityötuotteet ja taideteolliset tuotteet.

16 Kun yrittäjät lasketaan mukaan, nousi henkilöstö kyselyyn vastanneiden yrittäjien omistamissa yrityksissä noin 300 henkilöön vuonna 2014.

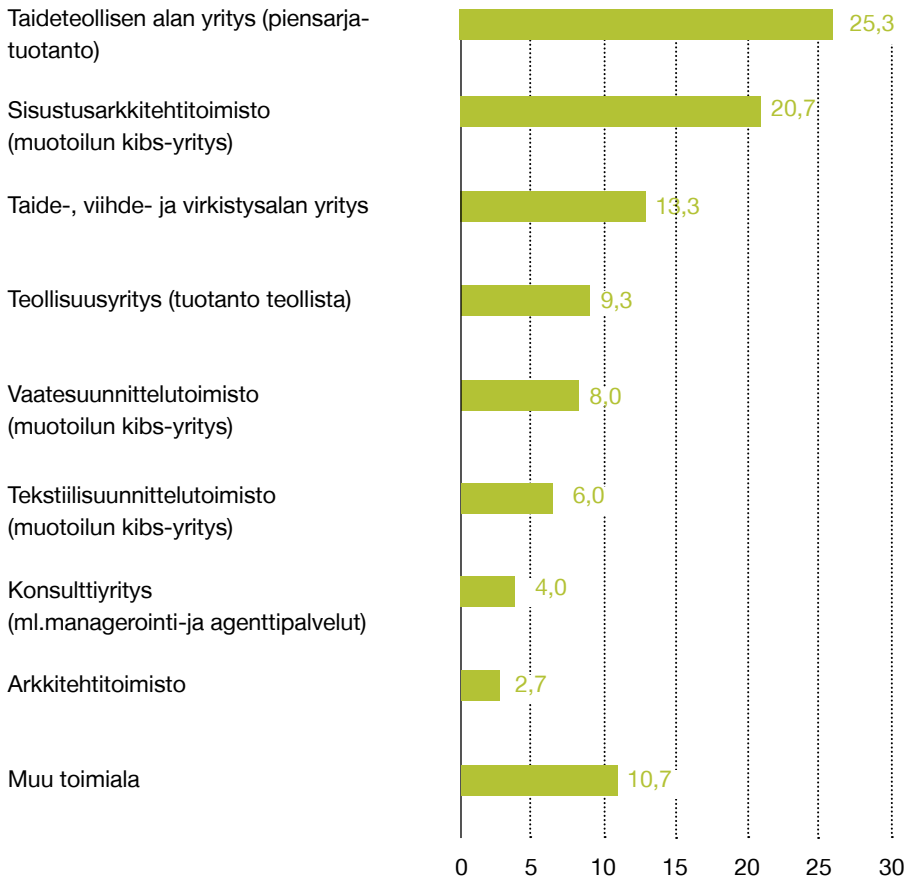
17 Muita tärkeitä yksittäisiä asiakastoimialoja ovat Ornamon kyselyjen mukaan erityisesti vähittäiskauppa sekä kunnat, taidetapahtumat, tapahtuma- ja näyttelytuotanto.

Kuvio 20. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset yritysmuodoittain 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon palkka- ja palkkiokysely) © ORNAMO RY

Kuvio 21. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset toimialoittain 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Taulukko 6. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset henkilöstön kokoluokittain 2014 (pl. yrittäjät), prosenttia

Henkilöstön kokoluokka, lkm	Yrityksiä, lkm	Yrityksiä, %	Henkilöstö, lkm	Henkilöstö, %
0	82	54,7	-	-
1	30	20	30	13,5
2	20	13,3	39	17,5
3	7	4,7	20	9,0
4-9	5	3,3	25	11,2
10-	6	4,0	109	48,9
Yhteensä	150	100,0	223 ¹⁶	100,0

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Asiakastoimialoista suurin on teollisuus, jos asiaa katsotaan päätoimialoittain. Teollisuusaloista tärkeimpiä asiakastoimialoja ovat käsi- ja taideteollisuus, rakennusteollisuus ja TEVANAKE-teollisuus, joka koostuu tekstiilien, vaatteiden, nahka- ja nahkatuotteiden (ml. jalkineet) valmistuksesta. Toiseksi suurin asiakkaita edustava päätoimiala koostuu osaamisintensiivisistä liike-elämän palveluyrityksistä, joihin muotoilualan KIBS-yritykset itsekkin kuuluvat. Tämä osoittaa, että muotoilualalla on paljon oman toimialan sisäistä alihankintaa.¹⁷ Ornamon kyselyn mukaan vajaalla 40 prosentilla yrityksistä toimeksiantojen kokonaismäärä jäi alle kymmeneen vuonna 2014. Noin 35 prosentilla toimeksiantojen määrä oli 10-30 ja vain runsaalla neljänneksellä se nousi vähintään 30 toimeksiantoon. Vähäinen toimeksiantojen määrä on osoitus toiminnan pienimuotoisuudesta, sillä monien yritysten liikevaihto ylittää vain muutama kymmeneen tuhanteen euroon vuodessa. Tosin pelkkä toimeksiantojen määrä ei kerro työtehtävien euromääräisestä koosta, mikä voi vaihdella yrityksittäin. (Kuvio 22)

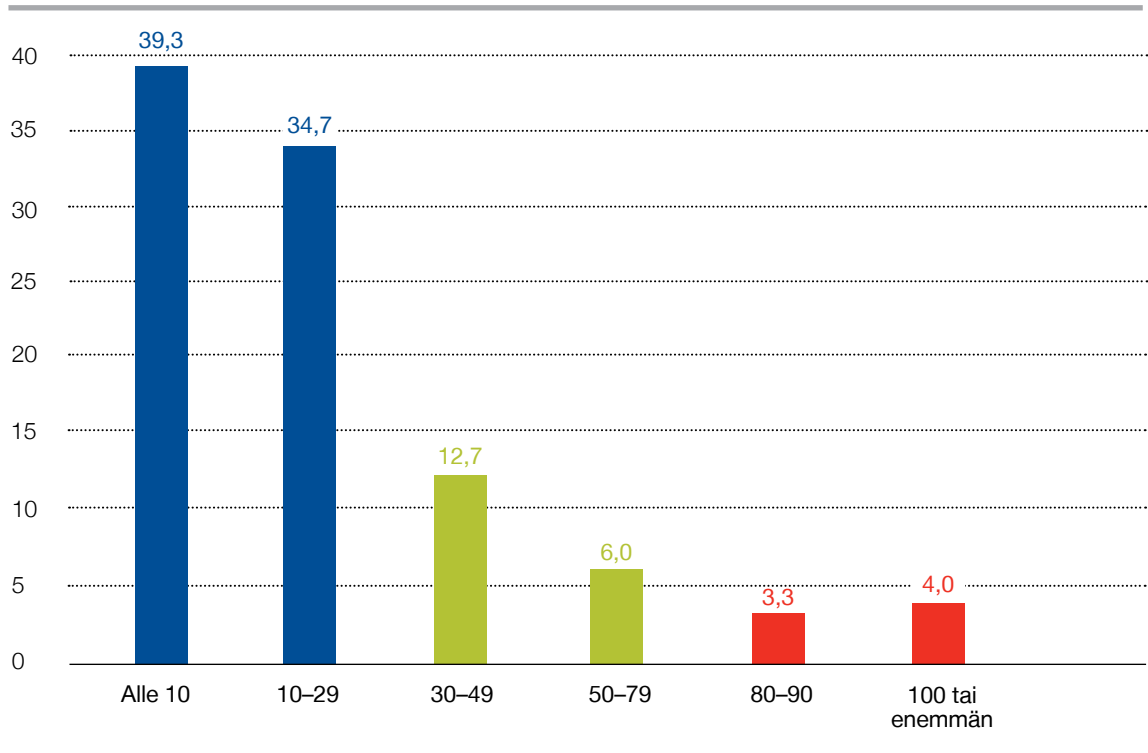
Taulukko 7. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset liikevaihdon perusteella kokoluokittain 2014, prosenttia

Liikevaihdon kokoluokka, euroa	Yrityksiä, lkm	Yrityksiä, %
Alle 8500	29	19,3
8500–22499	22	14,7
22500–49999	37	24,7
50000–99999	27	18,0
100000–199999	19	12,7
200000	16	10,7
Yhteensä	150	100,0

Yrittäjien laskutus ja työaika

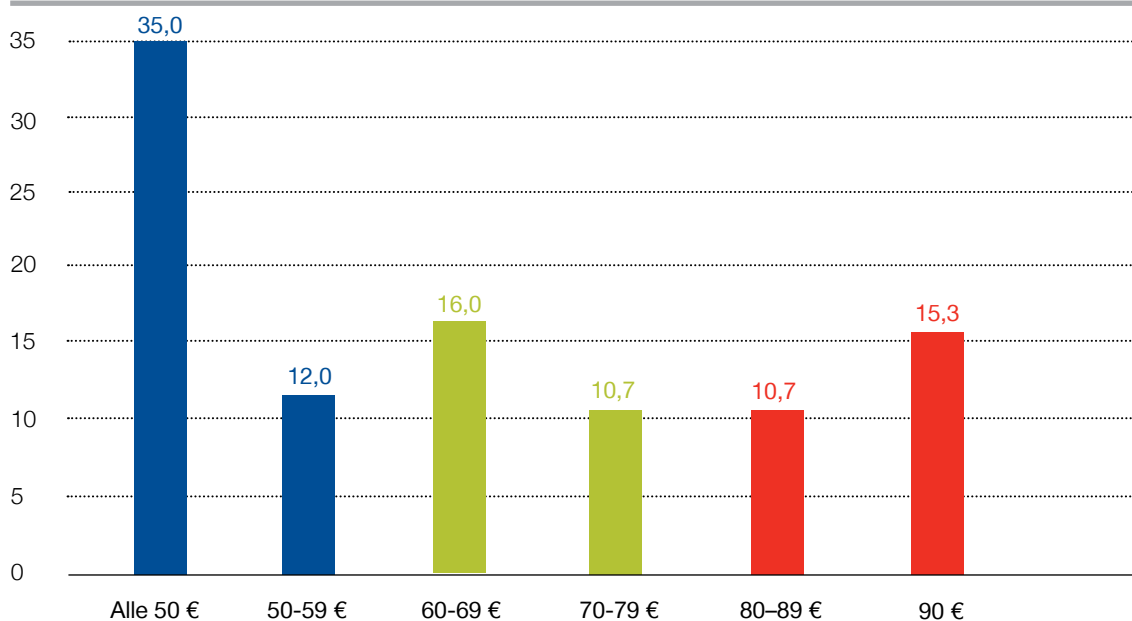
Yrittäjien tekemien työtuntien laskutushaarukka on laeva. Tämän suhteen yrittäjät voidaan jakaa kolmeen ryhmään: alle 50 euroa tunnista laskuttavat, 50–80 euroa tunnista laskuttavat ja yli 80 euroa

Kuvio 22. Toimeksiantojen määrä Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yrityksissä 2014, prosenttia

(Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 23. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien keskimääräinen työtuntilaskutus 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

tunnista laskuttavat. (Kuvio 23). Yrittäjät nostavat suunnittelupalkkiot yrityksistään palkkana, yksityisottona, osinkoina ja luontoisetuina yrityksen yritysmuodosta riippuen. Suunnittelupalkkioiden lisäksi 20-25 prosenttia yrittäjistä ilmoitti saavansa rojaltilkorvauksia, joiden pohjana on usein tehtaan ulosmyyntihinta ja joskus myös kaupan ulosmyyntihinta.¹⁸

Vuoden 2013 kyselyjen mukaan 50 prosenttia ilmoitti nostavansa palkkaa yrityksistään, joskin yrittäjien kokonaistuloista on vaikea saada luotettavaa tietoa palkkakyselyjen avulla.¹⁹ Yrittäjät maksavat palkkaa itselleen osakeyhtiöissä, mitä täydentävät luontoisedut ja osingot. Palkanmaksu on mahdollista myös henkilöyhtiöissä, (*avoin ja kommandiittiyhtiö*) mutta toiminimiyritykset ja heidän puolisonsa nostavat tulot yksityisottona ja maksavat verohallinnolle tuloistaan ennakkoveroja. Myös henkilöyhtiöissä tulot voidaan nostaa yksityisottona.²⁰

Yrittäjien työaika ja näkemykset töiden jatkuvuudesta

Yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika on n. 40 työtuntia (mediaani), mikä ei poikkea suuresti palkansaajien viikkotyöajasta. Joka viidennellä yrittäjällä viikkotyöaika on alle 30 tuntia ja joka neljännellä yli 50 tuntia. Edellisessä on kysymys osaikayrittäjistä ja jälkimmäisessä ylipitkää työviikkoa

tekevästä henkilöstä. Työtuntimäärät nousevat luonnollisesti korkealle myös silloin, kun viikonloput kuluvat työnteossa. Pitkistä työpäivistä ja viikoista huolimatta yrittäjät pystyvät ainakin välillä suunnittelemaan joustavammin työ- ja vapaa-aikojaan kuin palkansaajat. (Taulukko 8). Ornamon kyselyiden mukaan noin 60 prosenttia päätoimisista yrittäjistä kokee, että yritystoiminta on vakaalla pohjalla lähitulevaisuudessa. (Kuvio 24). Tosin runsaan viidenneksen mielestä toiminnan keskeyttäminen tai lopettaminen on mahdollista. Todennäköisenä toiminnan keskeyttämistä ja lopettamista piti kuitenkin alle 5 prosenttia kyselyyn vastanneista. Vaikka pääosa haluaa jatkaa yrittäjänä edelleen, vain joka neljäs on täysin tyytyväinen tilanteeseensa. Pääasiallisena syynä pidetään palk-

18 Rojaltiltulojen määrä vaihtelee suuresti. Parhaimmillaan ne nousevat yli 50 000 € vuodessa, mutta monilla tulot jäävät korkeintaan muutamaan sataan tai tuhanteen euroon. Ornamon vuoden 2014 kyselyissä rojaltiltuloja ilmoittaneiden yrittäjien mediaanirojaltiltulo oli 3 500 euroa, mutta keskiarvo nousi yli 15 000 euroon.

19 Yrittäjien saamista tuloista on esitetty arvioita Ornamon vuoden 2013 kyselyyn perustuvassa työmarkkinakatsauksessa.

20 Joka neljäs (päätoiminen) yrittäjä on saanut lisäksi sivutoimistaan palkkatuloja. Usein työnantajina ovat julkisen alan organisaatiot ja erityisesti kunnat ja kuntayhtymät, joissa yrittäjät toimivat esimerkiksi opettajina.

kiotason pienuutta, mikä voi olla syynä myös koh-
tuuttomaan työn määrään (Taulukko 8).

5.2 Sivutoiminen yrittäjyys

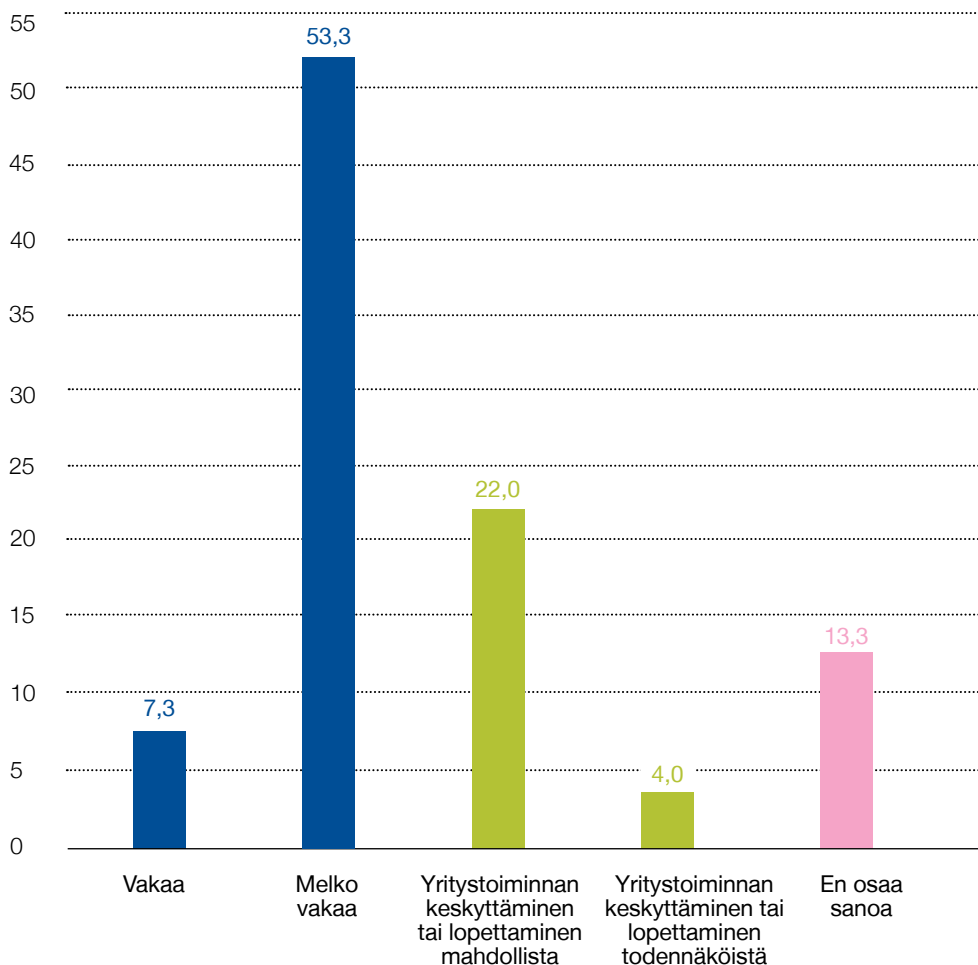
Ornamon kyselyyn vastanneista palkansaajista yksitoista prosenttia toimi sivutoimisena yrittäjänä vuonna 2013. Suurella osalla sivutoimisista yrittäjistä yritysmuotona oli yksityinen toiminimi, mikä on osoitus toiminnan pienimuotoisuudesta. (Kuvio 25). Yli 50 prosenttia sivutoimisista yrityksistä kuului muotoilualan KIBS-yrityksiin (ml. sisustusarkkitehtitoimistot). Yrittäjien sivutoimisuudesta kertoo se, että 60 prosentissa yrityksistä liikevaihto oli alle 8 500 euroa. Vain parissa tapauksessa liikevaihto nousi yli 50 000 euroon. (Taulukko 10)

Taulukko 8. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika 2014, prosenttia

	Yrittäjät, lkm	Yrittäjät, %
Alle 30 tuntia	27	18,0
30–39 tuntia	32	21,3
40–49 tuntia	46	30,7
50 tuntia	39	26,0
Yhteensä	150	100
Keskiarvo, tuntia	39,4	
Mediaani, tuntia	40,0	

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 24. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien näkemys työnsä varmuudesta lähitulevaisuudessa 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Taulukko 9. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien tyytyväisyys toimeentuloonsa 2014, prosenttia

	Yrittäjiä, lkm	Yrittäjiä, %
Kyllä, täysin tyytyväinen	36	19,3
Kyllä, mutta työn määrä on kohtuuton palkkiotasoon nähden	24	14,7
Ei, töitä ei ole riittävästi	41	24,7
Ei, palkkiotaso ei ole riittävä	28	18,0
Ei, joutuu tekemään muita töitä tullakseen toimeen	21	12,7
Yhteensä	150	100

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Yritysten pääasialliset suunnittelualueet hajoavat moniin erilaisiin taideteollisiin tai teollisiin tuoteteisiin, tilasuunnitteluun sekä palveluihin, konsepteihin, peli- tai muu immateriaaliseen suunnitteluun. Sivutoimiset yrittäjät erovat päätoimisista yrittäjistä siten, että sivutoimiset toimivat useimmiten vain yhdellä suunnittelualueella. Yllättävää on, että sivutoimisten yrittäjien tuntilaskutus ei ole yhtään pienempää kuin päätoimisilla yrittäjillä. Ymmärrettävistä syistä johtuen sivutoimisten yrittäjien viikkotyöaika on selvästi lyhyempi kuin päätoimisilla yrittäjillä (Taulukko 11).

Taulukko 10. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten yrittäjien yritykset liikevaihdon mukaan kokoluokittain 2014, prosenttia

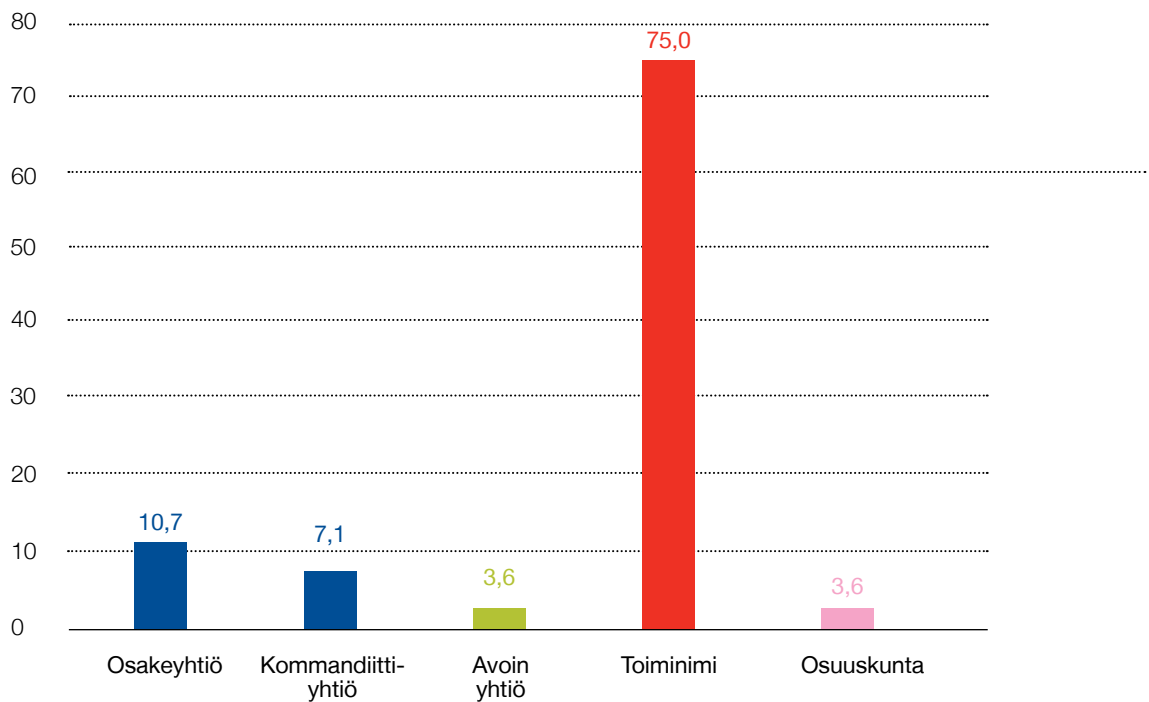
Liikevaihdon kokoluokka, euroa	Yrityksiä, lkm	Yrityksiä, %
Alle 8500	17	60,7
8500–22499	7	25
22500–49999	2	7,1
50000–99999	2	7,1
Yhteensä	28	100

Taulukko 11. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika 2014, prosenttia

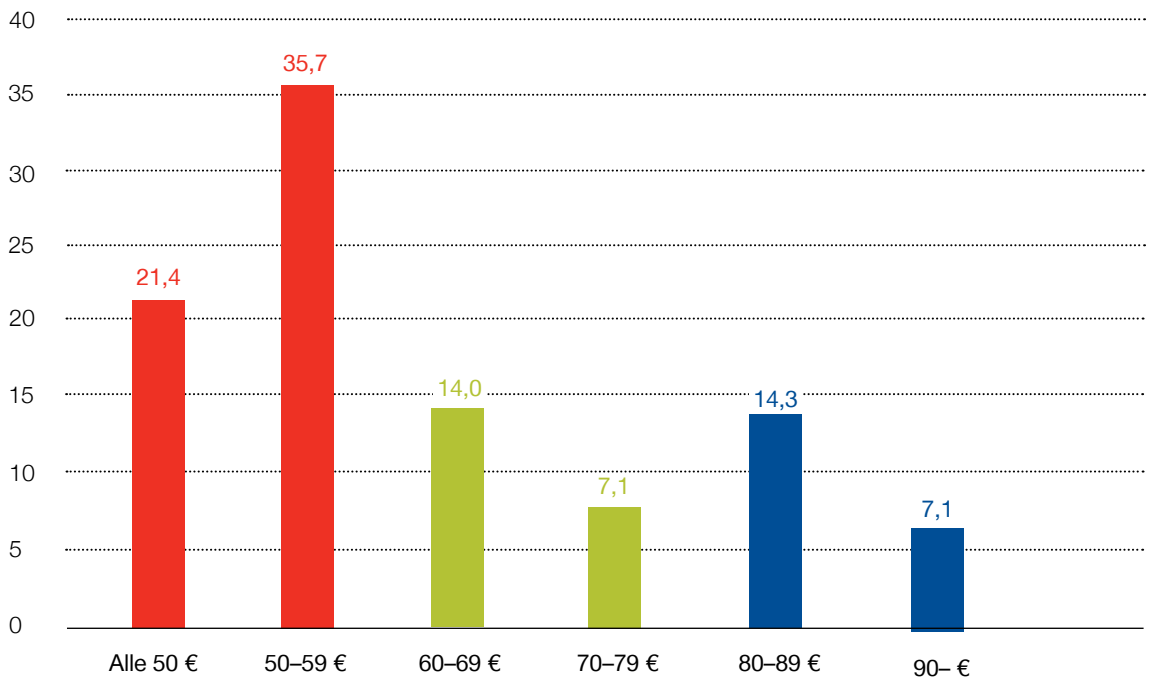
	Yrittäjät, lkm	Yrittäjät, %
Alle 10 tuntia	10	35,7
10–19 tuntia	8	28,6
20–29 tuntia	3	10,7
20–29 tuntia	2	7,1
20–29 tuntia	5	17,9
Yhteensä	28	100,0

(Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 25. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten yrittäjien yritykset yritysmuodoittain 2014, prosenttia

Kuvio 26. Ornamon kyselyyn vastanneiden sivutoimisten keskimääräinen työtuntilaskutus 2014, prosenttia

(Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

6 Toiminta freelancerina

Ornamon kyselyyn vastanneista seitsemän prosenttia oli verokortilla, ilman yritysmuotoa toimivia pää- ja sivutoimisia freelancereita. Pääosa heidän asiakkaistaan edustaa taide-, kaluste- ja vaateteollisuutta. Lisäksi taide- ja kulttuuriala, arkkitehti- ja insinööritoimistot ja muotoilu- alan KIBS-toimialat ovat tärkeitä asiakkaita. Freelancer-toimintaa harjoittavien tulot ovat hyvin pieniä. Päätoimisillakin ammatinharjoittajilla ne jäävät 1000-2000 euroon kuukaudessa ja sivutoimisilla toimijoilla tulot ovat korkeintaan muutamia sataasia. Ne freelancerit, joiden toiminta on suurempaa, harjoittavat ammattiaan yleensä yritysmuotoisesti.

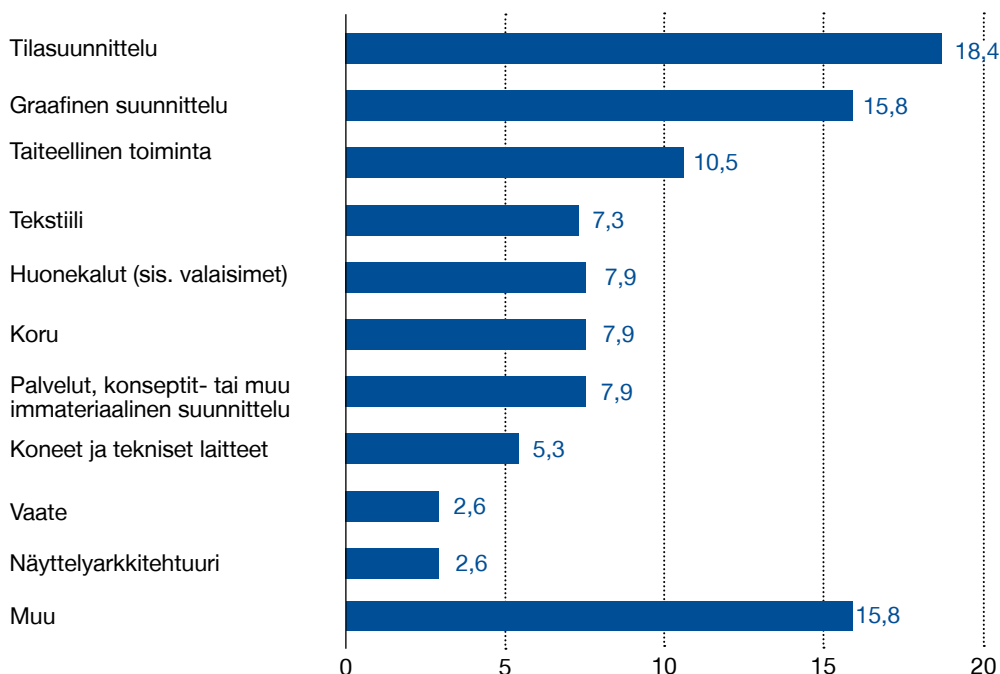
Muotoilualan freelancerit²¹ ovat ilman pysyvää työsuhdetta työskenteleviä henkilöitä, joilla voi olla samanaikaisesti yksi tai useampia työnantajia tai toimeksiantosuhteita. Toimeksiantosuhteet ovat freelancereille vapaasti valittavia. Näin ollen freelancerit eivät ole palkansaaajia, eikä heidän työnsä kasvata automaattisesti työttömyysturvan edellyttämää työssäoloehtoita. Freelancerit hoitavat itse omat vapaaehtoiset tapaturmavakuutukset sekä lakisääteisen eläkevakuutuksen (YEL). Freelancerit sijoittuvat tavallaan palkansaaajan ja yrittäjän välimaastoon.

Freelancerin vaihtoehtoja on toimia verohallinnon ennakkoperintärekisteriin rekisteröitynä yksityisenä elinkeinonharjoittajana, perustaa yhtiömuotoinen yritys (*avoin yhtiö, kommandiitti-yhtiö, osakeyhtiö tai osuuskunta*), jolloin he voivat olla arvonlisäverollista toimintaa harjoittavia yrittäjiä arvonlisäverotusta koskevien säännösten mukaan. Freelancer voi toimia myös niin sanotulla freelancer-verokortilla, jossa olevaa pidätysprosenttia sovelletaan kaikkiin henkilön saamiin palkkioihin ja työkorvauksiin.²² Verotoimisto muokkaa verotusprosentin sopivalle tasolle.²³

Ornamon kyselyyn osallistui 33 pää- ja sivutoimisesti ilman yritysmuotoa toimivaa freelanceria vuonna 2014. Pienen lukumääränsä vuoksi pää- ja sivutoimisia freelancereita käsitellään tässä raportissa samassa yhteydessä. Runsaalla viidenneksellä pääasiallinen suunnittelu koostui tilasuunnittelusta. Toiseksi yleisin suunnitteluala oli graafinen suunnittelu. Erilaisten huonekalujen, muiden teollisten tai taideteollisten tuotteiden suunnittelua harjoitti yli kolmannes freelancereista. Osa ilmoitti harjoittavansa puhtaasti taiteellista toimintaa.

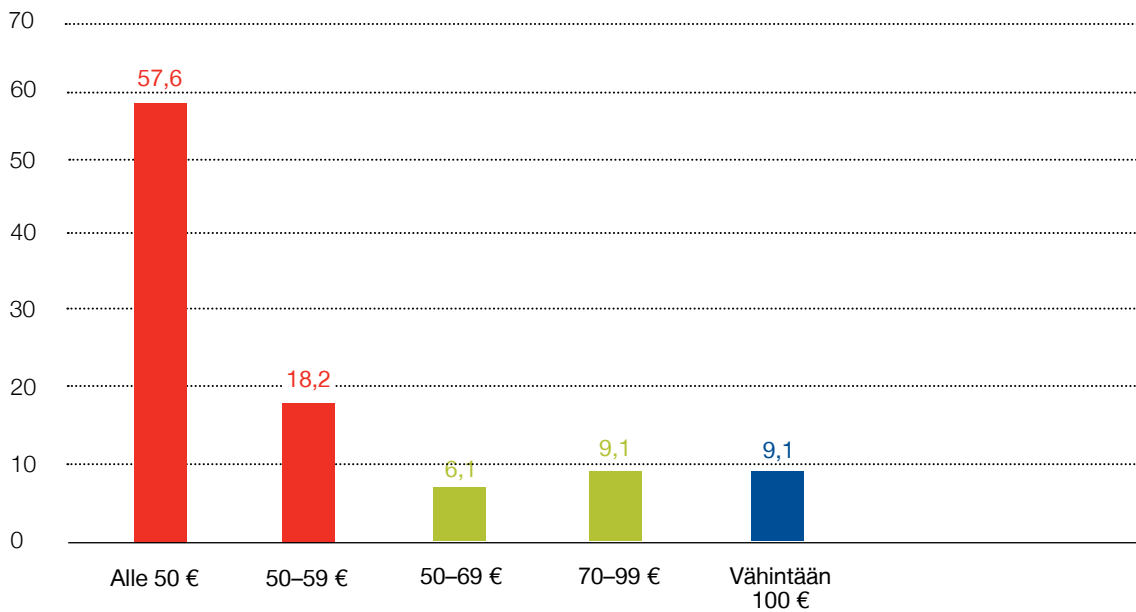
Freelancereiden asiakastoimialoista tärkein olivat eri teollisuusalat. Seuraavaksi tärkeimpiä ovat taide- ja kulttuuriala ja erityisesti taidetapahtumat sekä tapahtuma- ja näyttelytuotanto, arkkitehti- ja insinööritoimistot sekä muotoilualan KIBS-toimialat. Lähes kaikilla freelancereilla oli alle kymmenen toimeksiantoa vuonna 2014. Ei-yritysmuotoista freelancer-toimintaa harjoittavien tulot jäävät erittäin pieniksi. Päätoimisilla freelancereilla tulot olivat korkeintaan 1000–2000 euroa kuukaudessa ja sivutoimisilla freelancereilla muutamia satoja euroja.

Kuvio 27. Ornamon kyselyyn vastanneiden freelancereiden suunnittelualueet tuote- ja palveluryhmittäin 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Kuvio 28. Ornamon kyselyyn vastanneiden freelancereiden työtuntilaskutus 2014, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Pieniä tuloja selvittävät töiden vähäinen määrä ja alhainen laskutustaso, joka oli 60 prosentilla alle 50 euroa työtunnilta. Lähes kaikki päätoimiset freelancerit ilmoittivatkin, että töitä on liian vähän, palkkiotaso on riittämätön ja muiden töiden tekeminen on välttämätöntä. Enemmistö heistä myös totesi, että toiminnan keskeyttäminen freelancerina on joko mahdollista tai todennäköistä. Näyttää siltä, että ilman yritysmuotoa toimivien freelancereiden toiminta on hyvin epävarmaa. Ne, joiden toiminta on vakiintuneempaa, harjoittavat ammattiaan yritysmuotoisesti. 📌

21 Sana freelancer on lainattu englannista, joissa se tarkoitti alun perin keskiaikaista palkkasotilasta.

22 Freelancerverokortilla toimivia kutsutaan myös ei-arvonlisäverovelvollisiksi freelancereiksi, joita raportin tässä luvussa lähinnä käsitellään. Yritysmuotoisesti toimivat rinnastetaan lähinnä muihin yrittäjiin.

23 Freelance -verokortti eroaa tavallisesta palkansaajan verokortista siten, että siinä on yksi ja sama ennakonpidätysprosentti, jonka mukaan veroa pidätetään kaikista ansiotuloista.

7 Toiminta taiteilijana

Noin 13 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista ilmoitti olevansa taiteilijoita vuonna 2014. Tässä katsauksessa taiteilijoita koskevan tarkastelun kohteena ovat ne Suomen Kuvanveistäjäliitto ry:n jäsenet ja ne taiteilijoiksi itsensä mieltävät henkilöt, jotka eivät ole Kuvanveistäjäliiton jäseniä. Taiteilijat ovat erittäin hyvin koulutettuja, sillä yli 60 prosentilla on ylempi korkeakoulututkinto, kun kaikista Ornamon kyselyyn vastanneista ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita on runsaat 50 prosenttia.

Taiteilijoiden kuukausitulot jäävät ainoastaan 45-50 prosenttiin muotoilualan palkansaajien keskimääräisestä tulotasosta. Varsinaisia taiteilijatuloja taiteilijat täydentävät toimimalla opetus- ja tutkimustehtävissä tai tekevät muuta ei-taiteelliseen toimintaan liittyvää työtä.

Taiteilijat haluaisivat keskittyä aiempaa enemmän varsinaiseen taiteelliseen työhönsä ja vähentää muun työn osuutta selvästi. He tekevät apurahakausien aikana entistä enemmän muita töitä sen sijaan, että keskittyisivät siihen työhön, johon apurahat on alun perin tarkoitettu.

Taiteilijalle ei ole yksiselitteistä määritelmää, sillä monilla taiteen aloilla on lukuisia luovaa toimintaa ammatikseen tai harrastukseksi harjoittavia henkilöitä, ja kenellä tahansa on oikeus tehdä taiteellista työtä ja kutsua tai olla kutsumatta itseään taiteilijaksi. Muotoilualalla myös arkkitehti, graafinen suunnittelija tai käsityöläinen on rinnastettu joskus taiteilijaksi.

Ammattimaisen taitelijatoiminnan ja taiteen harrastamisen välille on haluttu kuitenkin vetää rajoja, sillä taiteilijalta on edellytetty taidealan ammattikoulutusta ja taidejärjestöjen jäsenyyttä. Esimerkiksi kuvataiteilijat ovat määritelleet taiteilijan ammatin erikoistuneeksi asiantuntija-ammattiksi, johon tarvitaan pitkää koulutusta ja kokemuksen kautta hankittua taitoa eikä niinkään myötäsyntyisiä kykyjä tai lahjakkuutta edellyttävää kutsumusta. Lisäksi taiteilijan vaatimuksena on vahva ilmaisunhalu, mihin markkinoiden vaateet eivät saisi päästä vaikuttamaan.

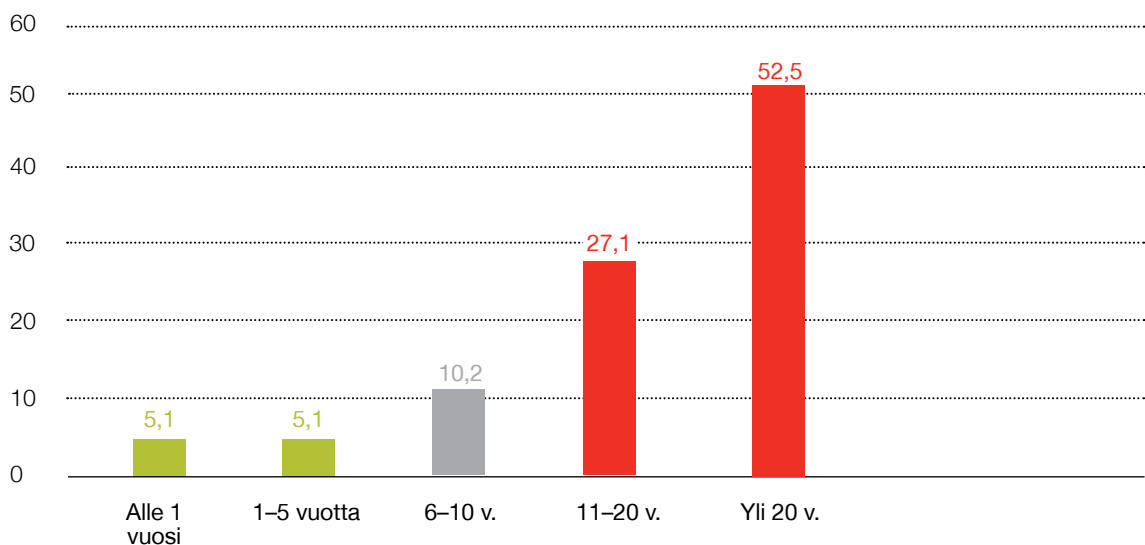
Tässä katsauksessa taiteilijoita koskevan tarkastelun kohteena ovat Suomen Kuvanveistäjäliiton ry:n jäsenet ja ne taiteilijoiksi itsensä mieltävät henkilöt, jotka eivät ole Kuvanveistäjäliiton jäseniä. Yhteensä kohderyhmä oli kolmetoista prosenttia (59 henkilöä) Ornamon vuoden 2014 kyselyyn vastanneista muotoilualan ammattilaisista. Kuvanveistäjäliiton jäsenten suuri osuus taiteilijoista

selittää sen, että kuvanveisto oli lähes 50 prosentilla kyselyyn vastanneista taiteilijoista tärkein osaamisalue. Seuraavaksi eniten heitä oli tekstiili- ja keramiikka-alalla.

Taiteilijoista naisia oli 70 prosenttia ja miehiä 30 prosenttia. Iältään kyselyyn vastanneet taiteilijat ovat vanhempia kuin muut muotoilualan ammattilaiset, sillä puolet kohderyhmästä oli täyttänyt 50 vuotta. Korkea keski-ikä selittää sen, että taiteilijoiden enemmistöllä työuran pituus on yli 20 vuotta. (Kuvio 29). Sen sijaan kaikista muotoilualan ammattilaisista yhtä pitkään oli työskennellyt vajaa 30 prosenttia. Taiteilijoista valtaosa toimi pääkaupunkiseudulla tai muualla Uudellamaalla (56 prosenttia), joskin osuus oli hieman pienempi kuin koko muotoilualalla keskimäärin.

Taiteilijat ovat erittäin hyvin koulutettuja, sillä yli 60 prosentilla oli ylempi korkeakoulututkinto, kun kaikista Ornamon kyselyyn vastanneista ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita oli runsaat 50 prosenttia. Vuonna 2014 valmistunut Taiteen edistämiskeskuksen selvitys vahvistaa kyselyn tuloksia. Selvityksen mukaan taiteilijoiden enemmistö on naisia, keski-ikä 49 vuotta ja 40 prosenttia heistä asuu Helsingissä. 2000-luvulla tapahtunut taitelijakunnan naisistuminen, ikääntyminen ja pääkaupunkikeskeisyys ovat vahvistuneet samoin kuin koulutustason nousu.

Kuvio 29. Taiteilijoiden työuran pituus vuosina, prosenttia vastanneista

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

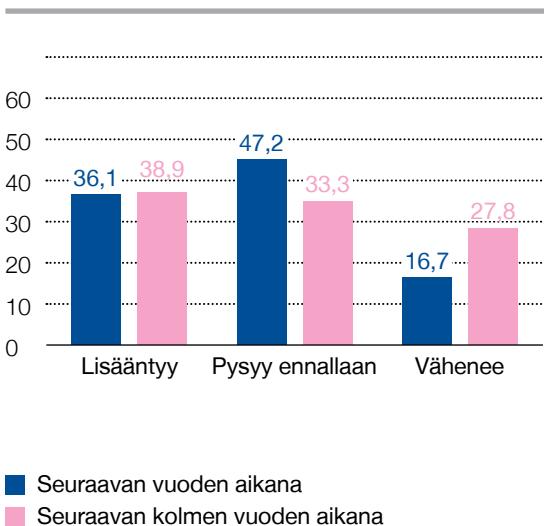
Korkeasta muodollisesta koulutuksestaan huolimatta taiteilijoiden kuukausiansiot ovat vaatimattomat. Ornamon kyselyiden mukaan kuukausiansioiden keskiarvo oli lokakuussa 2014 vajaat 1 700 euroa ja mediaani vain 1 500 euroa. Summat eivät välttämättä sisällä apurahoja, joilla voi olla suuri merkitys taiteilijoiden tuloista vuositasona. Kyselyiden mukaan apurahoilla on monille taiteilijoille suurempi merkitys kuin varsinaisesta taiteellisesta toiminnasta saadut myynti- ja muut tulot. Taiteen edistämiskeskuksen mukaan apurahat ovat tärkeitä etenkin kuvataiteilijoille.

Osa taiteilijoista paikkaa toimeentuloonsa synnyviä aukkoja esimerkiksi opetustehtävillä ja tutkimustöillä. Varsinkin opetustyöt ovat taiteilijoille tärkeitä. Ornamon kyselyjen mukaan vain kymmenesosa kyselyyn vastanneista taiteilijoista oli täysin tyytyväinen nykyiseen toimeentuloonsa ja työmääräänsä. Runsaat 50 prosenttia totesi, että töitä ei ole riittävästi tai ansiotaso ei ole muutoin tarpeeksi hyvä säällisen toimeentulon kannalta. Tämä aiheuttaa turvattomuutta taitelija-ammateissa, sillä sosiaali- ja eläketurvajärjestelmämme on hyvin pitkälle ansiosidonnaista.

Vaikka noin puolella taiteilijoista kokonaisansiotaso on pysynyt suurin piirtein ennallaan viimeksi kuluneen vuoden aikana 2013–14, ansiokehityksen suuntaa kuvaava saldoluku oli jonkin verran negatiivinen (-11). Saldoluku saadaan, kun ansiotason noususta ilmoittaneiden prosenttiosuudesta vähennetään ansiotason laskusta ilmoittaneiden prosenttiosuus. Arviolta vajaa viidennes uskoi taiteellisen työn merkityksen vähenevän seuraavan vuoden aikana. Kolmen vuoden aikana tätä ennakoi yli neljännes, millä on yhteyttä taiteilijoiden ansiotason heikkoon kehitykseen. (Kuvio 30)

Taiteilijat haluaisivat keskittyä aiempaa enemmän varsinaiseen taiteelliseen työhönsä ja vähentää muun työn osuutta selvästi. He tekevät kuitenkin myös apuharakausten aikana entistä enemmän muita töitä sen sijaan, että keskittyisivät siihen työhön, johon apurahat on alun perin tarkoitettu. Parannukset taiteilijoiden taloudellisessa asemassa edellyttäisivät apurahapohjaisen rahoituksen lisäämistä, mikä ei ole Suomen julkisen talouden heikon tilanteen vuoksi kovin realistista. Toinen keino olisi saada esimerkiksi enemmän tekijänoikeustuloja taiteen käytöstä. 📌

Kuvio 30. Taiteellisen työn määrän enustettu kehitys seuraavan vuoden ja seuraavan kolmen vuoden aikana, prosenttia

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Taulukko 12. Eri tulonlähteiden osuus Ornamon kyselyyn vastanneiden taiteilijoiden kokonaisansioista 2014, prosenttia

Osuus tuloista, prosenttia	Taiteellinen toiminta, %	Apurahat, %	Opetus- ja tutkimustehtävät, %	Taiteellista toimintaa koskeva muu työ, %	Muu ei taiteellinen työ, %	Muu tulonlähde (eläke, ym.) %
0	14,3	22,9	45,7	62,9	77,0	94,2
1–19	25,7	11,5	28,6	17,1	11,4	2,9
20–49	40,0	17,2	11,4	14,3	2,9	2,9
50–89	17,1	37,0	8,6	5,7	5,8	0,0
90–100	2,9	11,4	5,7	0,0	2,9	0,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(Lähde: Ornamon työmarkkinakysely) © ORNAMO RY

Yhteenveto

Ornamon työmarkkinakyselyyn vastasi 461 henkilöä vuonna 2014. Heistä naisia oli runsas kolme neljäsosaa ja miehiä vajaa neljäsosa. Todellisuudessa miesten osuus on alalla suurempi kuin mitä kyselytutkimuksesta ilmenee, joskin sukupuolijakauma vaihtelee alatoimialoittain toisistaan. Vastanneiden yleisimmät ammattinimikkeet olivat sisustusarkkitehti, muotoilija ja taiteilija. Liiton kyselyyn vastanneista noin 50 prosenttia työskenteli päätoimisesti palkansaajina ja kolmannes yrittäjinä. Heidän väliinsä jäävät ei-yrittäjämuotoisesti ammattiaan harjoittavat freelancerit ja itsenäiset taiteilijat. Joillakin palkansaajista on sivu- ja osa-aikaista yritystoimintaa, mutta myös yrittäjät ja taiteilijat voivat toimia sivutoimisesti muiden työnantajien palveluksessa.

Palkansaajat korkeasti koulutettuja

Liiton kyselyyn osallistuneista 90 prosentilla oli alempi tai ylempi korkeakoulututkinto. He ovat myös varsin kokenutta väkeä, sillä 60 prosenttia oli toiminut ammatissaan yli kymmenen vuotta, minkä lisäksi he ovat työpaikkauskollisia. Vain joka kymmenes oli vaihtanut työpaikkaa kolmen viime vuoden aikana, jos ensimmäisessä työpaikassaan työskenteleviä ei oteta lukuun.

Palkat keskitasoa, mutta joskus toimeentulon rajamailla

Muotoilualan kuukausipalkat edustavat Suomessa alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden palkansaajien keskiansiotasoa. Ornamon kyselyyn vastanneiden kokonaisansioiden keskiarvo oli 3 440 euroa ja mediaani 3 320 euroa kuukaudesta vuonna 2014. Tilastokeskuksen palkkatilastojen mukaan alan palkat nousivat selvästi vuosina 2010-12, mutta sittemmin kehitys on hidastunut. Vaikka muotoilualan palkat edustavat suomalaisten palkansaajien keskiansiotasoa, täysin tyytyväisiä palkkaansa oli vain 40 prosenttia kyselyyn

vastanneista palkansaajista. Vastaavasti 40 prosenttia ilmoitti, että palkkataso ei ole riittävä. Lisäksi 14 prosenttia totesi tulevansa toimeen palkanlaan, mutta kertoi työmäärän olevan kohtuuttoman suurta vaatimattomaan palkkatasoon nähden.

Työtyytyväisyys korkealla...

Valtaosa muotoilijoista pitää työtään mielekkäänä ja kokee saavansa työstään arvostusta. Tämä selittää osaltaan sen, että lähes 80 prosenttia on valmis jatkamaan ammatissaan vähintään 65 -vuotiaaksi saakka.

...mutta kiire ja ylitöiden teko tavallista

Muotoilijoiden työtä leimaa kuitenkin alituinen kiire ja peräti kolmannes Ornamon kyselyyn vastanneista oli tehnyt marras-joulukuussa 2014 ylityötä, joista ei ole maksettu ylityökorvauksia eikä annettu vapaata. Korvauksetta tehtyjen työtuntien suuri määrä voi kertoa heikosta työn tuottavuudesta, mikä on seurausta huonosta työn organisoinnista, koventuneesta kilpailusta ja korkeista työvoimakustannuksista.

Koulutuksen ja työelämän vastaavuus kohdallaan

Ornamon kyselyyn vastanneiden mukaan nykyiset työtehtävät vastaavat hyvin heidän koulutustaan ja muita ammatillisia valmiuksia. Myös työnantajan kustantama koulutus on vastannut koulutustarpeita nykyisessä työpaikassa. Vajaa 50 prosenttia oli osallistunut viimeksi kuluneen vuoden aikana työnantajan kustantamaan koulutukseen, joka on ollut yleensä 1-5 päivää kestävää kurssitusta.

Työpaikkakoulutusta voidaan edelleen kehittää panostamalla tietoverkkojen kautta tapahtuvaan sähköiseen oppimiseen, joka on ajasta ja paikasta riippumatonta. Myös koulutuksen sisältöä kannattaa kehittää, sillä esimerkiksi ongelmien ratkaisutaidot, kyky hallita ja hahmottaa kokonaisuuksia,

organisointikyky sekä vuorovaikutus- ja ihmishuuhdetaidot ovat asioita, jotka lisäävät työn tuottavuutta työpaikoilla.

Yritystoiminta usein osa-aikaista

Noin 39 prosenttia Ornamon kyselyyn osallistuneista toimi yrittäjänä vuonna 2014. Heistä päätoimisia yrittäjiä oli 33 prosenttiyksikköä ja sivutoimisia yrittäjiä kuusi prosenttiyksikköä. Yrittäjien tavallisin yritysmuoto on yksityinen toimintanimi myös päätoimisilla yrittäjillä. Vain runsaassa 40 prosentissa yrityksiä liikevaihto ylitti 50 000 euroa, mikä työllistäisi vähintään yhden henkilön kokopäiväisesti.

Yrittäjät ottavat tulonsa palkkana, yksityisottoina, osinkoina, rojalteina ja luontoisetuina. Erilaisien tulojen jakauma riippuu yritys muodosta, yrityksen koosta ja yrittäjästä itsestään, joten kattavan käsityksen saanti yrittäjien kokonaistuloista on hankalaa. Myös työtuntilaskutuksen haarukka on laava: alle 50 euroa laskuttaa 35 prosenttia, 50-79 euroa 39 prosenttia ja vähintään 80 euroa 26 prosenttia yrittäjistä.

Taiteilijat korkeasti koulutettua köyhälistöä

Vuonna 2014 noin kolmestoista prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista ilmoitti olevansa taiteilijoita. Taiteilijat ovat erittäin hyvin koulutettuja, sillä yli 60 prosentilla oli ylempi korkeakoulututkinto, kun kaikista Ornamon kyselyyn vastanneista ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita oli runsaat 50 prosenttia. Myös heidän keski-ikänsä oli korkeampi kuin muotoilijoilla keskimäärin. Korkeasta muodollisesta koulutuksestaan huolimatta taiteilijoiden kuukausitulot jäivät Ornamon kyselyn mukaan ainoastaan 45-50 prosenttiin muotoilualan palkansaajien keskimääräisestä tuloasosta, minkä vuoksi he ovat riippuvaisia apurahoista. Varsinaisia taiteilijatuloja taiteilijat täydentävät toimimalla opetus- ja tutkimustehtävissä tai

tekemällä muuta ei-taiteellista työtä.

Taiteilijat haluaisivat keskittyä enemmän varsinaiseen taiteilijatyöhön, mikä ei ole aina mahdollista edes apurahojen saajille. Tilanteen kohentaminen edellyttäisi apurahapohjaisen rahoituksen lisäämistä, mikä ei ole kuitenkaan Suomen julkisen talouden heikon tilanteen vuoksi kovin realistista. Toinen keino olisi saada esimerkiksi enemmän tekijänoikeustuloja taiteen käytöstä.

Lähteitä

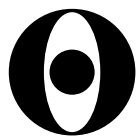
Karttunen, Sari: "Kun lumipallo lähtee pyörimään".
Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen
2000-luvun alussa. Taiteen keskustoimikunta.
Tutkimusyksikön julkaisuja nro 36. Taiteen
keskustoimikunta, Helsinki 2009.

Rensujeff, Kaisa: Taiteilijan asema 2010,
Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus,
Taiteen edistämiskeskus, Helsinki 2014.

Ornamo: Työmarkkinatutkimus 2014
(Ornamon jäsenkysely).

Tilastokeskus: Työvoimatutkimuksen tilastot,
palkkarakennetilastot sekä yritys- ja
toimipaikkarekisterin tilastot 2000-luvulta.

Työ- ja elinkeinoministeriö:
Toimiala Oonline:n yritystilastot.

ornamo